

ଭକ୍ତଚରିତ୍ର ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ ବିବରଣ

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭଗୋଳ

(ଦ୍ଵର-ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ପାଦ)

ପ୍ରକାଶକ—ଶ୍ରୀ ଦାଶରଥ ଦାସ

ପ୍ରାପ୍ତି ହାନ—ଦାଶରଥ ପୁସ୍ତକାଳୟ, କଟକ

ମୂଲ୍ୟ ୧୦/୧୨

ମଲ ୧୦/୧୨

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ

ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ହେ ଦେବଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଗୋପୀନାଥ । ୧ ।
ତୁମ୍ଭେ ଯେ ସ୍ୱସାରର ସେତୁ । ସବୁ କର୍ମର ଅଟ ହେତୁ ॥ ତୁମ୍ଭ
କୃପାରେ ମୁକ୍ତ ନର । ସୁଧୁଏ କରନ୍ତି ଆଦର । ୨ ॥ ତେଣୁ ଶରଣ
ବଳରାମ । ଦିଅ ହେ ପ୍ରଭୁ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳେ
ଅପଣ । ପାର୍ଥେ କହୁଲ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ । ତାହା ମୁଁ କରବି ଲିଖନ ।
ଏହି ମୋହର ମନସ୍ଥାମ । ପୁରଣ କର ଚନ୍ଦ୍ରଧର । ପ୍ରଣାମ ଶତ
ସସ୍ରବାର୍ । ଶ୍ରୀ ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବେନିକର ଯୋଡ଼ ।
କହେ ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦେ ପଡ଼ ॥ ଭୋ ନାଥ ଅରତ ଭଞ୍ଜନ ।
କରୁଣାସିନ୍ଧୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ॥ ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଦିବ୍ୟରୂପୀ । ସକଳ
ଦେହେ ଅଛ ବ୍ୟାପୀ ॥ ମୁକତି ଲାଭିବି କେମନ୍ତେ । ଏମନ୍ତ ଅଜ୍ଞ
ହେଉ ମୋତେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋପାଳ । କହ ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଭୂଗୋଳ ॥ ଏ ଭାଗବତ ଧର୍ମ ଅର୍ଥ । ଦୟାକର ହେ ଗୋପୀ-
ନାଥ ॥ କହ କେଶବ ତୋଷମନେ । ନମର ତୁମ୍ଭର ଚରଣେ ॥
ମାୟା ନ କର ମୋତେ କହ । ପିତାଅ ମୋ ମନୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ॥
ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଉକ୍ତଃ ସୁତଃ କିଂ ବର୍ଣ୍ଣେ । କହନ୍ତି ମୁଖ
ତୋଷମନେ ॥ ଶୁଣ ଭକ୍ତ । ତେଣୁ ମୁଁ କହୁବା ଭାଗବତ
ଅର୍ଥେ ॥ ମନକୁ କର ତୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ହିମା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ॥
ଶୁଣ ହେ ପାର୍ଥ ମନ ଦେଇ । କହୁବା ଭାଗବତ ଧେର ॥

ସେ କାଳେ ନ ଥିଲା ସଂସାର । ନ ଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିବାକର ।
 ନ ଥିଲା ଦିବସ ରଜନୀ । ନ ଥିଲା ଭୁବନ ମେଦନୀ । ଅନ୍ୟରୁ
 ନ ଥିଲା ପବନ । ନ ଥିଲେ ଶୂନ୍ୟ ତାରାଗଣ । ନ ଥିଲେ
 ଦେବାସୁର-ନର । ନ ଥିଲା ସଂସାର ପ୍ରଭୃତ । ନ ଥିଲା ଜଳ
 ସ୍ଥଳାଶଳ । ନ ଥିଲା ଗଗନ ମଣ୍ଡଳ । ନ ଥିଲେ ବରୁଣ କୁବେର ।
 ନ ଥିଲା ତେଜ ଅଭି ନୀର । ନ ଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ । ନ
 ଥିଲା ବେଦର ସ୍ଵରାବ । ସେ କାଳେଶୂନ୍ୟ ମୋର ରୂପ । ଏମନ୍ତେ
 ଗଲା କୋଟିକଳ୍ପ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମୋର ଗର୍ଭେ ନେଇ । ରଖିଲି
 ବ୍ରହ୍ମରୂପ ହୋଇ । କେହି ନ ଥିଲେ ହେ ଅର୍ଜୁନ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
 ହୋଇଥିଲା ଶୂନ୍ୟ । ଏମନ୍ତେ କୋଟିକଳ୍ପ ଅନ୍ତେ । ଦୟା ଉପୁ-
 ଜିଲା ମୋ ଗର୍ଭେ । ସୃଷ୍ଟି କାରଣେ ବାସ୍ତବ ହେଲା । ମୋ ଅଙ୍ଗ
 ବିନ୍ଦୁ ଉଠୁଲିଲା । ସେ ବିନ୍ଦୁ ହସ୍ତାନ୍ତର ହେଲା । ହସ୍ତାନ୍ତର ସ
 ବୋଲିଲି । ସେ ବିନ୍ଦୁ ହସ୍ତରେ ଧରିଲି । ହସ୍ତଅଙ୍ଗୁଳେ ଗଳା-
 ଲିଲି । ହସ୍ତ ବାଜିରୁ ହସ୍ତ ଦେବ । ହୋଇଲା ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ ।
 ଏ ତନିମୁଣ୍ଡିଠାରୁ ପୁଣି । ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା ରାମ ନାମ । ନାମରୁ
 ଭ୍ରାବତ ହେଲା । ତେଣୁ ଦ୍ଵିଗୁଣ ବୋଲିଲି । କହଇ ବଳ-
 ରାମ ଦାସ । ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ହେଲା ଶେଷ । ୩୭ ।

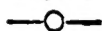
ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବିନୟ ଭାବରେ । ପ୍ରଭୁର କୃଷ୍ଣଙ୍କ
 ପଦ୍ମରେ । କଥାଏ ପଢ଼ିଲା ମୋ ମନ । କହ ହେ ପ୍ରଭୁ ଭଗ-
 ବାନ । ଭ୍ରାବତ ଯେ ଦୋଲିଲି । କେମନ୍ତେ ଏକାଦଶ ହେଲା ।

ଏ କଥା କହୁ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ । ଭାଗବତ ଯେ ପୁଣି ଫେର । ଶ୍ରୀଭଗ-
ବାନୁବାର—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଦଇତାରି । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେତୁ
କରି ॥ ମାତା ପିତାଙ୍କ ରଜ ଦାଜ । ତେଣୁ ହୋଇଲ ମହାତେଜ ।
ରଜୋବାଜକୁ ଭାଗଲ । ଏମନ୍ତେ ଭାଗବତ ହେଲା ॥ ଏକାଦଶ
ରହୁପୁରଣ । ରଜୋବାଜରୁ ଜାତ ପୁଣି । ବେଦରୁ ବ୍ରହ୍ମ ଏକ
ହୋଇ । ଏକାଦଶ ଏହୁ ବୋଲଇ ॥ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ହେଲା
ଶେଷ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଭଜ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ଵିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭାବାର—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥା ଏ
ମନେ ପଡ଼ିଲଇଁ ॥ ଗୀତା ସ୍ମୃତ ଯେତେବ ତରୁ । କାହୁଁ ଏ
ଶାସ୍ତ୍ର ହେଲା ଜାତ ॥ ଏତେକ ଶାସ୍ତ୍ର ଜାତ କଲ । କାହୁଁ କେମନ୍ତେ
ଭାବଇଲ ॥ ସେ ତରୁ କହ ମୋତେ ଫେର । ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ
ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ ॥ ତୃତ୍ୟ ବଚନ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । କହନ୍ତି କୋମଳ
ବଚନେ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାର—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ ।
କହବା ଭାଗବତ ଫେର ॥ ଏମନ୍ତେ ମହାପୁରାଣ ହେଲା । ସେ
ଶୁଣୁ ପ୍ରଣବ ହୋଇଲା ॥ ପ୍ରଣବ ଓଁକାରକୁ କହ । ଏକାକ୍ଷରଟି
ସେ ଅଟଇ ॥ ଓଁକାରୁ ନାମ ହେଲା ଜାତ । ନାମରୁ ବେଦଟି
ସମ୍ପୁତ ॥ ଓଁକାରୁ ନାମ ଜାତ ହେଲା । ନାମଟି ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲ-
ଇଲା ॥ ଦେହକୁ ଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲି କହ । ନାମଟି ଶରୀରେ ବସଇ ।
ରାସ ଦବସ ଭଞ୍ଜିଥାଇ । ତଳେହେଁ ନାମ ନ ଛାଡ଼ଇ ॥ ଏମନ୍ତେ
ଶାସ୍ତ୍ର ହେଲା ଜାତ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଭାଗବତ ॥ ଚାଣିଲେ ବଳ
ରାମ ଦାସ । ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପାଦେ ମୋର ଆଶ ॥ ଭଜ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-
ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ତତ୍ତ୍ଵୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ ଦେଇ କର । ବୋଲ ହେ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଠାକୁର । ଶତସମ୍ବାଦ କାହୁଁ ହେଲ । ଏ କଥା ସଂଶୟ
ଲଗିଲ । ଶତସମ୍ବାଦ ଅର୍ଥ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ ।

ଶ୍ରୀବତ୍ସବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । କହୁବା
ତୋତେ ଜ୍ଞାନ ତତ୍ତ୍ୱ । ଶତସମ୍ବାଦ ଅର୍ଥ ଶୁଣ । ହୃଦରେ ଗଣିକରି
ଘେନ । ପୂର୍ବେ ହୋ ଏକାକ୍ଷର ଥିଲା । ଅନନ୍ତ ମୁଖରୁ ଶରଳା ।
ଏକାକ୍ଷର ବାସୁକି ହସ୍ତେ । ବାସୁକି ଦେଲେ ବ୍ରହ୍ମାହସ୍ତେ । ବ୍ରହ୍ମା
ତା ଦେଲେ ନାରଦକୁ । ନାରଦ କହୁଲେ ବ୍ୟାସକୁ । ବ୍ୟାସ
ତା ଶୁକ ହସ୍ତେ ଦେଲେ । ଶୁକ ତା ପରାକ୍ଷେ କହୁଲେ । ପରାକ୍ଷ
ଠାରୁ ଶୁଭରାଷି । ସନକ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶି । ସନକ ମୈତ୍ରେୟେ
କହୁଲେ । ମୈତ୍ରେୟେ ବାହୁରେ ଭ୍ରାଣିଲେ । ଏମନ୍ତେ ଭ୍ରାଗବତ
ଧର୍ମ । ଶତ ପ୍ରକାରେ ଏହି ମର୍ମ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ ।
ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ
ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁର୍ଥୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲିଲେ ଗୋସାଇଁ । ସଂଶୟ
ଫେଡ଼ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର । ପୂର୍ବେ ଯେ ଏକାକ୍ଷର ହେଲା । କେମନ୍ତେ
ମୁଖରୁ ଶରଳା । ପୂର୍ବେ ବୋଲିଣି କେହୁ ପୁଣି । ଏକ ଅକ୍ଷର କେ
ପ୍ରମାଣ । ମୁଖରୁ କେମନ୍ତେ ଶରଳା । ବାସୁକି ହସ୍ତରେ କେ ଦେଲା ।
ଅନନ୍ତ କେ ଅବା ବୋଲାଇ । ବାସୁକୀ କାହାକୁଟି କହୁ । ବ୍ରହ୍ମା
ସେ କେହୁ ବୋଲି ଜାଣି । ନାରଦ କେ ଅଟଇ ପୁଣି । ବ୍ୟାସ
ଭଣିଟି କେ ହୋଇଲେ । ଶୁକ କେ ପୁଣି ବୋଲାଇଲେ । ପରାକ୍ଷ

କାହାକୁଟି କହି । ସୁତରାପିଟି କେ ବୋଲଇ । ସନକ କାହାକୁଟି
କହି । ମରହେୟୁଟି କେ ବୋଲଇ । ବିଦୁର ପୁଣି କେ ଅଟଇ ।
ଫେଡ଼ କହିବା ଯଦୁସାଇଁ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାର—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ
ଦେଇ ମନ । କହିବା ତୋତେ ଦୁଃଖୀନ । ପୁରୋହିତ ମହାଶୂନ୍ୟ
ଜାଣ । ଅନନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଷ ପ୍ରମାଣ । ଓ କାର ଏକାକ୍ଷର କହି ।
ଜ୍ୟୋତିରୁ ରକାର ଜନ୍ମଇ । ବାୟୁଙ୍କା ପବନକୁ କହି । ରକାରୁ
ପବନ କ୍ଷରଇ । ନାମଟି ଦୁଃଖ ବୋଲଇଲ । ଓ କାର ତହୁଁ
ଜାତ ହେଲ । ନାରଦ ଶିଶୁଣକୁ କହି । ରକାର, ସେହି ଜନ୍ମ
ହୋଇ । ବ୍ୟାସଟି ଚୈତନ୍ୟ ପୁରୁଷ । ଓ କାର ତହୁଁ ସେ
ପ୍ରକାଶ । ଶୁକ ଯେ ସୁଷ୍ମମୁନା ଦ୍ଵାର । ରକାର ଠାରୁ ସେବାହାର ।
ନାମଟି ପରାକ୍ଷ ହୋଇଲ । ଓ କାରୁ ଶବଦ ହୋଇଲ । ସୁନ୍ଦ ଯେ
ସୁତରାପି ଜାଣ । ସନକ ଶକ୍ତିଟି ପ୍ରମାଣ । ବିଦୁଟି ମରହେୟୁ
ହୋଇ । ବିଦୁର ଜ୍ଞାନଟି ବୋଲଇ । ଶୂନ୍ୟରୁ ବିଦୁ ଯେ ଖସିଲ
ପଡ଼ି ପ୍ରକାରେ ସେ ହୋଇଲ । ପଡ଼ି ସମ୍ବାଦ ହୁଏ ଅସି । ମାତା
ରଜରେ ଯାଇ ମିଶି । ଭାବରୁ ଯାହା ସେ ସ୍ଵଭୂତ । ଏଣୁଟି ନାମ
ଭାଗବତ । ପଡ଼ି ପ୍ରକାରେ ସେ ଖସିଲ । ପଡ଼ି ସମ୍ବାଦ ବୋଲ-
ଇଲ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।

ରକ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ପଡ଼ିସମ୍ବାଦ କଥନେ ନାମ ପଞ୍ଚମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାର — ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । କଥାଏ ପଡ଼ିଲ
ମୋ ମନ । ଦ୍ଵାଦଶସ୍କନ୍ଧ କାହୁଁ ହୋଇ । ଏକଥା ବହୁ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ ।
ଦ୍ଵାଦଶସ୍କନ୍ଧ ପଦ ଅଥ । ଫେଡ଼ କହିବା ଜଗନ୍ନାଥ । ଶ୍ରୀଭଗବାନ

ଭବାତ-ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । କହୁବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେର ।
 ପ୍ରଥମସ୍ଥାନ ତାକୁ କହ । ଦ୍ଵିତୀୟସ୍ଥାନ ଲଲଟହିଁ ॥ ତୃତୀୟସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ
 ଲବ । ଚତୁର୍ଥସ୍ଥାନ ଚନ୍ଦ୍ରହେଲ ॥ ପଞ୍ଚମସ୍ଥାନ ନାସା ଜାଣ । ଷଷ୍ଠ-
 ସ୍ଥାନ ଯେ ମୁଖ ପୁଣି । ସପ୍ତମସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ କହ । ଅଷ୍ଟମସ୍ଥାନ ହୃଦ
 ହୋଇ ॥ ନବମସ୍ଥାନ ନାଭିପୁଣି । ଦଶମସ୍ଥାନ ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ ॥ ଏକାଦଶ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କଲା । ଦ୍ଵାଦଶ ବାୟୁ ସୁଧା ହେଲା ॥ ଦ୍ଵାଦଶସ୍ଥାନ ଯେ
 ଏମନ୍ତେ । ଅର୍ଜୁନ କହଲି ମୁଁ ତୋତେ ॥ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣି ହେଲେ
 ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
 ଦର୍ଶନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଷ୍ଠୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାତ ।—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରଇ । ଭୋ ନାଥ କହ
 ମୋତେ ଫେର ॥ ନିଗମକଳ୍ପତରୁ ଅର୍ଥ । ଫେଡ଼ କହ ହେ ଜଗ-
 ନାଥ ॥ ନିଗମ ବୋଲି ଯେ ଜେମନ୍ତ । କପା ତାହାର ନାହିଁ
 ଅନ୍ତ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ— ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । କହୁବା
 ଭୂଗୋଳକୁ ଫେର ॥ ନିଗମ ବୋଲି ଯାହା କହ । ମହାଶୂନ୍ୟଟି
 ସେ ଅଟଇ ॥ ବେଦ ଯହିଁକି ନ ଗମିଲା । ତେଣୁ ନିଗମ ନାମ
 ହେଲା ॥ କଳ୍ପତରୁଟି ଯାହା କହ । ନିରାକାରଟି ରୂପ ହୋଇ ॥
 ସେଠାରୁ ରସବିନ୍ଦୁ ଗଳି । ସେବାଜ ରସୁଫଳଫଳି ॥ ଶୁଦ୍ଧବୋଲିଣି
 ଯାହା କହ । ଶିଶୁ ଧାରଟି ସେ ଅଟଇ ॥ ବିନ୍ଦୁଟି ସେହି ବାଟେ
 ଯିବ । ଏଣୁ ଏ ଶୁଦ୍ଧମୁଖି ହେଉ ॥ ବାଜ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଖସି ।
 ମାଢ଼ା ରଜରେ ଯାଇଁ ମିଶି ॥ ଏ ରଜ ବାଜକୁ ପିଅଇ । ଏଣୁଟି
 ଭାଗବତ ହୋଇ ॥ ଭାବରେ ଭାବ ଯହଁ କଲା । ତେଣୁଟି ଏ ଦେହ
 ପାଇଲା ॥ ସୁଜନମାନେ ହେତୁକର । ଭବକୁ ଛାଡ଼ି ଭାବଧର ॥

ଭାବଟି ନାମ ରସ ଜାଣ । ପିଅ ହେ ସାଧୁ ସୁଝିଜନ । ଭବ-
ସାଗରେ ତୁମ୍ଭେ ପଡ଼ । ନାମର ଭବକୁପେ ବୁଝି । କହଇ ବଳ-
ରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ପାଦେ ନାମ ସପ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରିଲା । ସଂଶୟରତ୍ନେ ଭୟ
କଲା । ଶ୍ରୀଭଗବତ ପଦ ଅର୍ଥ । ମୋତେ କହ ତା ତୋଷ ଚିତ୍ତ ।
ନମଇଁ ନୃସିଂହ ଚରଣ । ଅନାଦି ପରମ କାରଣ । ପରମ କାରଣ
କିପାଇଁ । ଅନାଦି ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା । ଏ ପଦ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ।
ନମଇଁ ତୋର ପାଦାଗ୍ରତେ । ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ
ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ସାଧୁଚେତା ।
ତୋତେ କହୁବା ତତ୍ତ୍ୱ ଗାଥା । ଅବ୍ୟକ୍ତରୂପ ଭଗବାନ । ମୋ
ତହୁଁ ସ୍ତବ୍ଧ ନୋହେ ଭଲ । ଅନାଦି ରାଧା କେ ବୋଲଇ ।
ରାଧାଙ୍କ ଭାବଣ ଅଟଇ । ରାଧା ଅକ୍ଷରେ ସେ ଯୁଗଳ । ରାଧାରେ
ମଅଟି ବିହାର । ଏ ପଦ ଅର୍ଥର ସନ୍ଦେଶ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ
ଦାସ । ୧୧ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ
ସମ୍ପାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ କରଯେଉଁ । ବୋଲଇ
କୃଷ୍ଣ ପାଦେ ପଡ଼ି । ନମଇଁ ନୃସିଂହ ଚରଣ । ଏ ଅର୍ଥ କହ
ଭଗବାନ । ଏକ ଅକ୍ଷର ଏକ ଅର୍ଥ । ମୋତେ କହୁବ ପଦ୍ମନେତ୍ର ।
ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ଗୋବିନ୍ଦ । କହନ୍ତି ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁ
ବାଚ ।—ଅକ୍ଷର ଗୋଟିକେ ଯେ ଅର୍ଥ । ତୋତେ କହୁବା ଯେ

ତଦନ୍ତ । ନଅଟି ନିରାକାର ରୂପ । ମଥ ଯେ ମହା ସୃଷ୍ଟି ରୂପ ।
 ଈକାର ଶିଖର ପ୍ରମାଣ । ନଅ ଯେ ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ଜାଣ । ସିଦ୍ଧରୁ
 ସୃଷ୍ଟିମୁକ୍ତା ଜାତ । ହଥରୁ ଶରୁଣ୍ଡ ଜଗତ । ୮ । ତଥରୁ ଚରାଚର
 ଦେଲ । ରଥଟି ଶରୀରେ ରହିଲ । ଶଅ ଅକ୍ଷର ମହାଶୂନ୍ୟ ।
 ଅନ୍ତେ ହୋଇବ ତହିଁ ଲୁନ ॥ ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
 ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି-
 ଅଙ୍ଗୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ନବମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅଙ୍ଗୁନ ଉବାଚ ।—ଅଙ୍ଗୁନ ବନୟ ଭବରେ । ପଡ଼ଇ କୃଷ୍ଣର
 ପ୍ରୟରେ ॥ ହେ କୃଷ୍ଣ ଜୀବନ ମୋହର । ତୋ ନାମ ସଂସାରରେ
 ସାର ॥ ଅନାଦି ପ୍ରଭୁ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀ । ପରମ କାରଣ କିମ୍ପାଇଁ । ୩ ।
 ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳ ଲେଚନ । ଶୁଣ ହୋ ଭକତ
 ଅଙ୍ଗୁନ । ଅନାଦି ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା କହ । ପ୍ରକୃତ ଭବ ସେ ଅଟଇ ।
 ପ୍ରଳୟେ ପରମେ ମିଶନ୍ତି । ଜୀବକୁ କାରଣ କରନ୍ତି ॥ “ଏବେହେଁ
 ପିତାଭାବେ ଥିଲ । ପରମ କାରଣ ସେ କଲି ॥ କହଇ ବଳରାମ
 ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୮ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
 ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅଙ୍ଗୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦଶମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅଙ୍ଗୁନ ଉବାଚ ।—ଅଙ୍ଗୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ
 ପରୁରବି ମୁହିଁ । ୧ । ଲୁଲୁବିଧୁତ କଳେବର । ଦେବ ମାନବେ
 ଅଗୋଚର । ଏ ଜ୍ଞାନ କହ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀ । ଶୁଣିଲେ ଡ୍ରତେ ପିବି
 ମୁହିଁ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ମୁଁ ଥାଇ
 ସକଳ ଶରୀର ॥ ଘଟରେ ଲୁଲି କରୁଥାଇ । ଘଟ ଛାଡ଼ିଲେ ଶୂନ୍ୟ

ଯାଇ ॥ ଘଟରୁ ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଯାଇ । ତାହାକୁ କେହି ନ ଦେଖଇ ॥
 ଜୀବ ଯେ ଶୂନ୍ୟ ଚଳିଗଲା । ଦେବ ମନୁଷ୍ୟ ନ ଜାଣିଲା ॥
 ମେଘେ ବିଜୁଳୀ ଧେନ୍ବେ ମାରେ । ମାରିଣ କେଉଁଠିଗେ ଚଳେ ॥
 ବିଜୁଳି ପ୍ରାୟେ ଦେହ ଯାଇ । ଦେବ ମାନବେ ନ ଦେଖଇ ॥
 କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଭତି ଶ୍ରୀ
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
 ଏକାଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ଦ୍ଵାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାତ — କରୁଣା କଟାକ୍ଷ ପ୍ରକାଶେ । ଭଜତଜନ
 ଦୁଃଖନାଶେ ॥ କେମନ୍ତେ କରୁଣା ସେ କଲେ । ଭଜତ ଦୁଃଖକୁ
 ନାଶିଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଦୟାନିଧି । ମୋ ଶିର ତୁମ୍ଭ ପାଦେ
 ବନ୍ଧ । ୩ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁଦାତ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଦେହ ମନେ ।
 କହିବା ଭୂଗୋଳ ବିଧାନେ । ୪ । ଜୀବଟି ଭଜତ ଅଟଇ । ପ୍ରଳୟ
 ଜଳେ ଦୁଃଖ ପାଇ ॥ ବେଗେ ଛାଡ଼ିଲେ ପିଣ୍ଡ ଜୀବ । ଏମନ୍ତେ
 ପାଇ ଦୁଃଖାତ୍ମକ ॥ ଯଦୁଁ ଅନେକ ଦୁଃଖ ପାଇ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ କରୁଣା
 ହୁଅଇ ॥ ଜୀବ ପରମ ବେନି ମିଶେ । ଭଜତଜନ ଦୁଃଖନାଶେ ॥
 କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସେ ବ୍ରହ୍ମପାଦେ ମୋର ଅଣ । ୫ ।
 ଭତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ଦ୍ଵାଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— — —

ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାତ—ସେ ହରି ଚରଣେ ପ୍ରକାଶ । ଶ୍ରୀଭଗବତ
 ଏକାଦଶ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେର । ନମନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
 ଗୋସାଇଁ ॥ ହରି ଚରଣୁ ପ୍ରକାଶିଲା । ଶ୍ରୀ ଭଗବତ ବୋଲଇଲା ॥

ଏକଥା କହ ଦରତାର । ଶୁଣିଲେ ମୁଁ ଯିବି ନିସ୍ତର । ଶ୍ରୀ ଭଗ-
ବାନୁବାର—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମହାରଥା । ତୋତେ କହିବା
ତତ୍ତ୍ୱକଥା ॥ ସେ ହରି ଶୂନ୍ୟବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତି । ତା ପାଦୁ ବିନ୍ଦୁ
ଭିତପଡ଼ି । ୭ । ସେ ବିନ୍ଦୁ ପଦ୍ମରେ ରହିଲା । ରଜୋ ବାଜରେ
ଏକ ହେଲା ॥ ରଜୋ ବାଜକୁ ଭ୍ରାଗଲଲା । ତେଣୁଟି ଭ୍ରାଗବତ
ହେଲା ॥ ରଜୋ ବାଜରୁ ଏକ ପାଦ । ଜନ୍ମିଲେ ଏକାଦଶସୁନ ।
ଶ୍ରୀଭ୍ରାଗବତ ଏକାଦଶ । ତେଣୁ ଏ ହୋଇଲା ପ୍ରକାଶ ॥ କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ । ଭିତ ଶ୍ରୀ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ପାଦେ ନାମ
ବସୋଦନୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାର—ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରଇ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ି-
ଲଇଁ ॥ ସାଧୁ ସଙ୍ଗମେ ଗଙ୍ଗାଜାରେ । ଶୁକ ଚରଣ ଧରି କରେ ॥
ଅନନ୍ଦେ ଅଶ୍ରୁପାତ କଲା । ମୁନିଙ୍କ ଚରଣେ ନମିଲା । ସାଧୁ ଯେ
କେଉଁଠାରେ ଥିଲେ । ଗଙ୍ଗାଜାରରେ ସଙ୍ଗ କଲେ । ୪ । ଶୁକ
ଚରଣକୁ ଧରିଲେ । ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁପାତ କଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ
ଭଗବାନ । ନମଇ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାର—ଅର୍ଜୁନ
ନାଟ୍ୟ ଚଳିଯାଣି । ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣି ପାଲଗୁଣି । ୬ । ଡାହାଣ
ନାସାର ଯେ ବାଇ । ଗଙ୍ଗା ବୋଲିଣି ତାକୁ କହି ॥ ସୁଷୁମ୍ନା
ତେ ସେହି ଜାଣି । ମନ ପବନ ଯେ ଚରଣି । ୧ । ମନ ପବନ
ଏକ ହୋଇ । ଚେକିବି ଶିଶୁପାଳେ ଚେଇ । ୧୦ । ଶୁକଚରଣକୁ
ଧରିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଦୃଷ୍ଟି ପୁରବ ଦେଲା । ୧୧ । ଶୂନ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟି ଯେ
ରହିଲା । ନୟନୁ ଅଶ୍ରୁ ପାତ କଲା ॥ ଶିଶୁପାଳ ଯେ ସୁତ ହୋଇ ।

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳରେ ବହୁ । ସେ ଧାରେ ନିତ୍ୟେକର ଅଣ ।
 ଋଷିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୪ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
 ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପରୁ-
 ରବି ମୁହିଁ । ୧ । ଦେବଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳେ ମୁରାରି । ମଞ୍ଚେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ
 ଧରି । ୨ । ଦୁର୍ଜନଗଣ ନାଶ କଲେ । ଅବନୀ ଭ୍ରାତା ଉଦ୍ଧାସିଲେ ॥
 ଏ ଅର୍ଥ କହୁ ଉଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ୩ । ଉଗବାନ
 ଉବାଚ-ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ବୀରମଣି । କହିବା ଭ୍ରାତବତ ବାଣୀ । ୪ ।
 ଅବନୀ ଦେହକୁ ଯେ କହୁ । ପ୍ରକୃତ ଯହିଁ ବଣ ହୋଇ । ଦୁଷ୍ଟ
 ଗଣକୁ ନାଶ କର । ଏ ଅହା ଯାତ୍ର ନିଜପୁରୀ । ୫ । ଜୀବ ପରମ
 ଶୂନ୍ୟ ଚଳେ । ଅବନୀ ଭ୍ରାତା ଉଦ୍ଧାସିଲେ । ୬ । କହଇ ବଳରାମ
 ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୭ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
 ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ଷୋଡ଼ଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ-ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ କର ଯୋଡ଼ି । କହଇ ବୃଷ୍ଣ
 ପାଦେ ପଡ଼ି । ୧ । ଭ୍ରାମକୁ ବିଷଲଢ଼ୁ ଦେଇ । ଜତୁର ଘରେ ଅଗ୍ନି
 ଦାହି । ୨ । ଏ ଅଦି ଯେତେ କର୍ମମାନ । ପାଣ୍ଡବେ କଲ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋ-
 ଧନ ॥ ସଙ୍ଗେତେ ପାଞ୍ଚଭାଇ ଘେନି । ନାଶିଲେ ସେ କୁରୁ ସରନି ॥
 ଭ୍ରାମ କେ ଦେହେ ବୋଲଇଲ । କେ ତାକୁ ବିଷଲଢ଼ୁ ଦେଲା ॥
 ଏ ଅର୍ଥ କହୁ ଉଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ୩ । ଶ୍ରୀଉଗବାନୁ-
 ବାଚ-ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହିଣି ଭୂଗୋଳ ଗୋପାଳ । ୪ ।
 ପବନ ଭ୍ରାମ ବୋଲଇଲ । ଦେହକୁ ନିଉଝର କଲ । ବିଷ ଲଢ଼ୁଟି

ପ୍ରିୟ ଜାଣ । ଏକଥା ଅଟଇ ପ୍ରମାଣ । ୧୮ ମନଟି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନି
 ହେଲା । କାମ ଅଗ୍ନିରେ ଜାଳିଦେଲା । ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ପଞ୍ଚଭୂତ ।
 ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଜଗଲାଥ । ୧୯ । କୁରୁବଳକୁ ନାଶକର । ପାଣ୍ଡବ
 ବୀଣ ଯାନ୍ତି ତର । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଯେତେ ସୈନ୍ୟ । ପାଣ୍ଡବବଳ
 ଶତେରୁଣି ॥ ପ୍ରଳୟ ପାପକୁ ନାଶନ୍ତି । ସଞ୍ଜଗୁଣରେ ତରଯାନ୍ତି ॥
 କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୨୫ । ଇତି
 ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
 ଷୋଡ଼ଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାର-ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଯୋଡ଼ି କର । ଶୁଣି ହେ
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଠାକୁର ॥ ଯେସନେବନେବାଣେବାଣେ । ଅନଳ ଉଦ୍ଭଜେ
 ଘରସେ । ବନରେ ବାଣ କେ ହୋଇଲା । ଘସନ୍ତେ ଅଗ୍ନିଜାତ
 ହେଲା । ୩ । ସେ ବନୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହୋଇ । ପୁଣି ସେ ବନକୁ
 ଦହଇ । ୪ । ସ୍ତବ୍ଧ ଫେଡ଼ି ମୋଡେ କହ । ଶୁଣି ମୋ ପ୍ରିୟହେଉ
 ଦେହ । ୫ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉଦାର-କହନ୍ତି କମଳଲେନେ । ଶୁଣି ହେ
 ପାଣ୍ଡବ ଅର୍ଜୁନ । ୬ । ଦେହକୁ ବନ ବୋଲି କହି । ପବନ ଟାଣ
 ସେ ବୋଲଇ । ୭ । ପରମ ମୁଣୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ । ଜୀବକୁ ପୋଡ଼ଇ
 ଭୁବିତ । ୮ । ଏ ବନୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହେଲା । ଦହନ କରିଣି ଲଭିଲା ।
 ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଇତି
 ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
 ସପ୍ତଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାର-ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ମହାବାହୁ । କଥାଏ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ହେଉ । ୨୮ ବିପ୍ରେ ଯେ ଶ୍ରମରେ ଗମନ୍ତେ । ମିଳିଲେ ପୁଣ୍ୟରାଜ ଡାହେଁ । ସମସ୍ତେ ଡାହେଁ ଯାଇ ମିଳି । ରଙ୍ଗେ ସେକଲେ ନାନା ରଙ୍ଗିନୀ । ସେ ବିପ୍ରେଗଣେ କାହିଁ ଥିଲେ । କୃଷ୍ଣଦର୍ଶନେ ସେ ଗମିଲେ । ସେ ପୁଣ୍ୟରାଜ ଡାହେଁ କେନ୍ଦୁ । କି ରୂପେ କେଳି କଲେ ସେହି । ଫଳେ କର ମୋତେ କହ । ଶୁଣିଲେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସନ୍ଦେହ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁଦାର-ଶୁଣ ପାଣ୍ଡବ ରତ୍ନାମଣି । କହୁବା ଭୂଗୋଳକୁ ପୁଣି । ପରମବ୍ରହ୍ମ ବାଜି ଖସି । ପଞ୍ଚଭୂତକୁ ତହିଁ ମିଶି । ବିପ୍ରେଗଣ ଯେ ବୋଲିଲେ । ସମସ୍ତେ ସେ ଡାହେଁ ମିଳିଲେ । ପୁଣ୍ୟରାଜ ଯେ ଡାହେଁ ଦେଖ । ମାତାର ପଦ୍ମ ସେ ଅଟଇ । ଅର୍ଜୁନ ଯୋଡ଼ି କରତଳ । ନୟନୁ ବନ୍ଧେ ଅଶ୍ରୁଜଳ । ୧୧ । ଶାମକୁ ନାଗ ବେଶ କରି । ଉଦରେ ଲୌହପାତ୍ର ଭରି । ଶାମ୍ବ ବୋଲଣି କେ ଅଟଇ । ସେ ଲୌହ ପାତ୍ର କେ ଦୁଅଇ । କେମନ୍ତେ ଲୌହପାତ୍ର ହେଲା । ଯାଦବ କୁଳ ନାଶ କଲା । ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭ୍ରାତୃଗାନ୍ଧୀ । ଶୁଣିଣ ଶତ୍ରୁରବି ମୁହିଁ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁଦାର-ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାରି । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି । ୧୨ । ଶାମ୍ବ ଯେ ମନ ତାର ଜାଣି । ଜୀବନ୍ତ ଲୌହ ପରିମାଣ । ୧୩ । କାଳକୁ ପାତ୍ର ବୋଲି କହ । ରଙ୍ଗେ ଭାବଟି ସେ ଅଟଇ । ୧୪ । ଜଳଟି ଲୌହପାତ୍ର ହେଲା । ଜୀବ ଅଶ୍ରୁକୁ ନାଶ କଲା । ୧୫ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ଚର୍ଚ୍ଚା ଶେଷ ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟାଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଉନବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ିଲଇଁ । ୧୧ । ସେ ଶାମ୍ବ ମୁନିଙ୍କି ଦେଖିଲ । ମୁନି ତାହାକୁ ଶାପ ଦେଲ । ପୁଣି ସେ ପୁତ୍ର ଚଳିଗଲେ । ଉଗ୍ରସେନକୁ ଯେ କହିଲେ ମୁନିଙ୍କ ଶାପୁଁ ଲୋହ ଜାତ । ଜାଣିବି କାହୁଁ ଏ ତଦନ୍ତ । ମୁନି ଯେ ବେଳୁ ବୋଲଇଲ । ଉଗ୍ରସେନ ସେ ବେଳୁ ହେଲ । ଶ୍ରୀଉଚ୍ଚ-ବାନୁବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନର ବଚନ । କହନ୍ତି ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ । ଜ୍ୟୋତି ପୁରୁଷ ଯାହା କହି । ଭାଷି ସେ ଜଗତେ ବୋଲଇ । ୧୨ । ଜୀବକୁ ସେହି ଜାତ କଲ । ଧର୍ମରେ ପାଳିବ ବୋଲଇ । ପୃଥ୍ବୀରେ ପଡ଼ି ପାଶୋଇଲ । ଅକର୍ମ କର୍ମ ସେହୁ କଲ । ୧୩ । ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗମେ ନିତ୍ୟେ ପଡ଼ି । ସୁକର୍ମମାନ ଦେଲ ଗୁଡ଼ି ॥ ପରମ ପିତା ବୋଲ-ଇଲ । ଜୀବ ଅକର୍ମରେ ବଢ଼ିଲ ॥ ଯଦୁଁ ନ କଲ ପିତାବାକ୍ୟ । ତଦୁଁ ପାରିଲ ବ୍ରହ୍ମଶାପ । ୧୪ । ବ୍ରହ୍ମକୁ ଯଦୁଁ ନାଶ କଲ । ଏଣୁ ଅନଳେ ଝାସ ଦେଲ । ୧୫ । ଶାମ୍ବ ଜନମ ଅର୍ଥ ଏହି । ଅର୍ଜୁନେ କହେ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀ ୧୬ । ପ୍ରକୃତ ଗୁଣ କୃଷ୍ଣସୁତ । ମୁଖଲିଙ୍ଗାଳିନିଜ ଚିହ୍ନ । ଚୈତନ୍ୟ ଉଗ୍ରସେନ କହି । ଶୁଣ ତୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଚାଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୭ । ରାଜ ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଉନବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ କହେ ରାବବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ । ଅନେକ ଦିନ ଘଣି ରୋଷେ ଅଳପ ରହେ ଅବ-ଶେଷେ । ନ ପାରି ଧକାଇଲେ ଜଳେ । ମୀନ ଗିଳିଲ ତାହାବଳେ

ଲୌହ ବୋଲିଣ ବାହୁଁ ହେଲା । ଜଳ ବୋଲି ସେ ବୋଲିବନ୍ତ
ସେ ଜଳେ ମୀନ ରହୁଥିଲା । ଅହାର ବୋଲି ଗିଳିଦେଲା । ଏ
ଅର୍ଥ କହ ଗୋପୀନାଥ । ଶୁଣି ମୋ ସ୍ଥିର ହେଉ ଚିତ୍ତ । ୨ ।
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିଧାନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ
ଦେବ ମନ । ଜୀବଟି ଲୌହ ବୋଲି କହୁ । ପବନ ଜଳ ସେ
ବୋଲିବ । ପବନ ବଳେ ସେ ଚଳିବ । ସେବିତୁ ଜଳରେ ପଡ଼ିବ
ମୀନଟି ମାତା ରଜ ହେଲା । ଘୋର ଜଳ ସେ ବୋଲିବନ୍ତ । ୧୦ ।
ରଜରେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ସେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ରଜ ବୀର୍ଯ୍ୟକୁ ଗିଳିଲା । ୧୧ ।
ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୨ ।
କିଛି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ପାଦେ
ନାମ ବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରିଲା । ସ୍ବର୍ଗସ୍ଥ ଚିତ୍ତେ
ସେ ପଚାରିଲା । ଚରନ୍ତେ ସମୁଦ୍ରର ଜଳେ । ଜାଲେ ପଡ଼ିଲା ରାଜ-
କାଳେ । ଡାକ୍ଷିଣ ଦିଗ୍ବିରା ସେ ହୋଇଲା । ଯାଦବକୁଳ ନାଶକର ।
ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁ-
ବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେବ । କହୁବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେର ।
ସମୁଦ୍ର ମାତା ପଦ୍ମ ହେଲା । ତହିଁରେ ମୀନ ଚରୁଥିଲା । ୧ ।
କାଳକୁ ରାଜ ବୋଲି କହୁ । କାଳ ବୋଲନ୍ତେ ମାୟା ହୋଇ ।
ବନ ବୋଲନ୍ତେ ଦେହ ଜାଣ । ଡାକ୍ଷିଣ ଦିଗ୍ବିରାଟି ଦିଗ୍ବିରା । ୨ ।
ରଜୋଗୁଣରେ ଯେ ପଡ଼ିଲା । ଏଣୁଟି ଜୀବ ନାଶଗଲା । ୩ ।
ମାତା ଗର୍ଭରେ ଯେତେ ଦିନ । ଦବସ ହୋଇଥାଉ ପୁଣ ।
ପୃଥିବୀରେ ଯେଣୁ ସେ ପଡ଼ିଲା । କାଳରାଜୀ ଯେ ଅବର୍ଣ୍ଣିତ ।

ଧୀବର କାମ ଜାଲ ହୋଇ । ସେ କାମ ଜାଲ ଯେ
ବୋଲାଇ । ୧୩ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ
ବଳରାମ ଦାସ । ୧୪ । ରତ୍ନ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ
ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଦ୍ଵାବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ କରଯୋଡ଼ି । କହଇ
ପ୍ରଭୁ ପାଦେ ପଡ଼ି । ୧ । ଯେ ଲୌହ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପଡ଼ି ଜଳେ । ଭ୍ରଷିଲ
ସମୁଦ୍ର କଲ୍ଲୋଳେ । ଡାରେ ଲଗନ୍ତେ ଲୌହଚୂର୍ଣ୍ଣ । ଜନିଲ
ଏରକାର ବନ ॥ ଏ କଥା କହ ଦଇତ୍ୟାରି । ଶୁଣିଲେ ଯିବି ମୁଁ
ନିସ୍ତର ॥ ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—ଜଳ ଯେ ମାତାପଦ୍ କହ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ
ଯେ ପିତାବାଜ ହୋଇ ॥ ରଜରେ ବାଜ ଯେ ପଡ଼ିଲ । ଅନେକ
ଦନ ଭ୍ରଷୁଥିଲ ॥ ଖର ବୋଲନ୍ତେ ଯାହା କହ । ସେଠାରୁ ଶରୀର
ବହଇ । ହିଗୁଣୀ ଭାବ ଆଚରିଲ । ଏଣୁ ଏ ଜୀବ ନାଶ ଗଲ ॥
କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ —

ରତ୍ନ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ନରଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଦ୍ଵାବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ତ୍ରୟିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଯୋଡ଼ି ବେନି କର । କହଇ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୁମୁର । ଅଭୂତ ଦ୍ଵାରକା ନଗରେ । ଘୋର ଉପାତ
ରୟଙ୍କରେ ॥ ଗୋବିନ୍ଦ ଭୁଜଦଣ୍ଡ ବଳେ । ଯାଦବେ ଥାନ୍ତି ସୁଖ-
ଭୋଗେ ॥ ଏଜୀବ କେମନ୍ତେ ନିସ୍ତରେ କହବେ ହେପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମୁଖରେ
ଦ୍ଵାରକାଭୁବନ କେ କହ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି କହ ଫେର ॥ ଗୋବିନ୍ଦ

ଭୂଜଦଣ୍ଡ କେନ୍ଦ୍ର । ଯାଦବ କୁଳେ ସୁଖେ ରହୁ । ୭ । ସେ ପ୍ରଭୁ
କମଳ ଲେଚନ । ମୋ ପାପ କର ବିମୋଚନ । ୭ । ଶ୍ରୀ ରାମ-
ବାନୁବାଚ — ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଚିତ୍ତ ଦେଇ । କହିବା ଭଗବତ
ଫେର । ୮ । ଦ୍ଵାରକା ବୋଲୁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ । ମାତାର ପଦୁ
ବୋଲୁ ଜାଣ । ରଜରେ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ମିଶର । ପବନ ଭୂଜଦଣ୍ଡ
କହି । ଜୀବର ପ୍ରହତ ଯେ ଜାଣ । ଜାତ ହୁଅଇ ତହିଁ ପୁଣ ।
ପଦୁରେ ସୁଖେ ବିହରଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ କହିଲ । କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳର ରସ । ୧୭ । ରଚି ଶ୍ରୀ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ପାଦେ ନାମ ବିସ୍ଫୋ-
ରଂ ଗୋପାଳାୟ ।

ଚତୁର୍ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ବୋଲଇ ଶୁଣ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ । ଅନଳେ
ଶିରେ କର ଓଦଇ । ୧ । ପୂର୍ବେ ଯେ ବିଦେହ ମଣ୍ଡଳେ । ନିମି
ରାଜାର ଯଜ୍ଞ ଶାଳେ । ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ ନବରସି । ମିଳିଲେ ଯଜ୍ଞ-
ଶାଳେ ଅସି । ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ଶୁଣିଲେ ପିଟିବ
ସନ୍ଦେହ । ନିମି ରାଜାଟି କେ ହୋଇଲା । କେମନ୍ତେ ଯଜ୍ଞଶାଳ
କଲ । ସେ ନବରସି କେ କେ କହ । କହିଲେ ପିଟିବ ସନ୍ଦେହ
ଶ୍ରୀ ରାମବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ସାଧୁଚେତା । ତୋତେ କହିବା
ସେହି କଥା । ୨ । ମାତାର ପଦୁ ପୂର୍ବେ କହି । ବିଦେହ ରାଜା
ଜୀବ ହୋଇ । ନିମି ରାଜାଟି ସେ ଅଟଇ । ଯଜ୍ଞଶାଳଟି ପଦ
କହି । ରଜରେ ବାଜ ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ସେ ମହା ବୀର
ବୋଲଇଲା । ଏ ନବ ରସି ନବ ଦ୍ଵାର । ମନ ଚୈତନ୍ୟ ଜନ
ସାର । ଏହାକୁ ନବରସି କହି । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ ।

ବିହର ବିଲସିବି ଦାସ । ସେ ନବ ମୁକ୍ତି ପାଣିଦି ଅଣ । ୧୫ ।
 ରବି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳି ବର୍ଣ୍ଣିତେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ଚତୁର୍ବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ପଞ୍ଚବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅଗ୍ନି ଯେ କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ଥିଲା । ବିପ୍ରଙ୍କ
 ସଙ୍ଗରେ ଉଠିଲା । ୧ । ଅନନ୍ଦ ମନେ ନୃପବର । ପୂଜିଲା ମୁନିଙ୍କ
 ପୂର୍ବ । ଅଗ୍ନି କେ କୁଣ୍ଡ କେ ହୋଇଲା । କେମନ୍ତେ ସଙ୍ଗରେ
 ଉଠିଲା । ବିପ୍ରଜଣଟି କେ ବୋଲିଲ । ନୃପତି କେ ଅବା ଅଟଇ ।
 ମନ ସଙ୍ଗରୁ ଯେ ଖସିଲା । ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବିହରିଲା । ଏ ଅର୍ଥ
 କହ ଉଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ । ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ
 —କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ଶୁଣ ହେ ବୀର ଧନୁର୍ଦ୍ଧର । ମନ
 ସଙ୍ଗରେ ଯେ ଖସିଲା । ପଦ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବିହରିଲା । ବୀଜ ଯେ ରଜତି
 ପ୍ରମାଣ । ତୋ ହୃଦେ ଗଣ୍ଡି କର ଘେନ । କହଇ ବଳରାମ
 ଦାସ । ସେ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡେ ମୋର ଅଣ । ୧୦ । ରବି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-
 ଭୂଗୋଳବର୍ଣ୍ଣିତେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମପଞ୍ଚବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଷଡ଼ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଶୋକ ଗଦା ଗଦେ । ପଡ଼ଇ
 କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଦେ । କୃଷ୍ଣର ପାଦ ନଖପତ୍ର । ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ ପ୍ରାୟେ
 ଜ୍ୟୋତି । କୃଷ୍ଣର ପାଦ କେ ହୋଇଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟେକ ଝଟକିଲା
 ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ ।
 ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳ ଲୋଚନ । ଶୁଣ ଉକ୍ତ
 ଦେଇ ମନ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଟେ ଶୂନ୍ୟ ଦାସ । ଜ୍ୟୋତି ରୂପରେ

ସେ ପ୍ରକାଶ । ଅରୂପ ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ୟୋତି । ସେ ପାଣ୍ଡିତ ଦିଶି
ନିଶପତି । ସେଠାରୁ ବିନ୍ଦୁ ପାଦୁ ଖସି । ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ ପ୍ରାୟେଦଶି
ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପାଦେ ଦେଇ ଅଶ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଭର୍ତ୍ତିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ୧୦ ।
ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଷଡ୍ବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ

ସପ୍ତବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ
ଚରଣେ ପୁଞ୍ଜଇ । ୧ । ଶିଶୁର ତେଜ ଅନ୍ତରାଳ । ତକ୍ଷଣେ ଉପଜନ୍ମ
କାଳ । କାଳସ୍ପରୁପ ଜାତ ହେଲା । ବିଷ୍ଣୁର ମାୟା ନ ପଡ଼ିଲା ॥
କେମନ୍ତେ ଅନ୍ତରାଳ ହେଲା । କାଳକୁ କେବା ଜାତ କଲା । ୪ ।
ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେଡ଼ । ପୁଞ୍ଜଇ ତୁମ୍ଭ ପାଦେ ପଡ଼ି ॥
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । ତୋତେ
କହିବା ଭାବନା । ୨ । ଶିଶୁର ନିୟନ୍ତାର ହରି । ଜ୍ୟୋତି ରୂପରେ
ସେ ବିହରି । ତା ଦେହୁ ବିନ୍ଦୁ ଉଛୁଳିଲା । ଅନ୍ତରାଳରେ ସେ
ପଶିଲା ॥ କାଳଟି ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା କହି । କାଳରୁ ଜୀବ ଆତ୍ମା ହୋଇ ॥
ସଞ୍ଜ ଚୂଣରେ ସେ ଯାଜଇ । କାଳ ରୂପରେ ସହାରଇ ॥ କହଇ
ଘରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-
ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମସପ୍ତବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ଅଷ୍ଟବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ ।—ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣି କୃତକୃତ ଧ୍ୟା ଶିରେଯୋଡ଼ଇ
ବେନି ହସ୍ତ । ୧ । ଯେସନେ ଜଳବିନ୍ଦୁ ଜଳେ । ରୂପ ଛାଣେ ବାୟୁ

କଳେ । ୨ । କେମନ୍ତେ ଜଳବିନ୍ଦୁ ହେଲା । ବାୟୁରେ ପ୍ରକାଶ
 ହୋଇଲା । ବିରାଟ ପୁରୁଷ ଯେ କହୁ । ସେଠାରେ ପ୍ରକାଶ ହୁଅଇ
 ଭଜତ ବନ୍ଧୁ ହୁମ୍ବେ ହରି । କହିବ ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । ଶ୍ରୀରାମ-
 ବାନୁବାଚ — ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ହୋଇ ତୋଷ । ତୋ ଆଗେ କରବ
 ପ୍ରକାଶ । ଜଳଟି ମାତା ରଜ ହୋଇ । ଗଳଟି ବିନ୍ଦୁ ସେ ବୋଲଇ
 ବାୟୁବଳରେ ଜାତ ହୋଇ । ବିରାଟ ଜ୍ୟୋତିରୂପେ ଥାଇ । ୮ ।
 ରଜୋଗଜର ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ । ବିରାଟ ରୂପେ ଥିଲି ରହି । ଶୁଣି
 ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଭତ ଶ୍ରୀ
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟ-
 ବିଂଶୋଧ୍ୟ ପୃଷ୍ଠ ।

ଉନବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାଚ — ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ
 ପରୁବି ମୁହିଁ ॥ ଦ୍ଵାଦଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ରହେ । ତନୁ ଭୁବନ
 ତେଜେ ଦହେ । ୨ । ଅଗ୍ନି ଯେ ଜାହ୍ନୁ ଜାତ ହେଲା । ପାତାଳ
 ସମସ୍ତ ଦହଇ ॥ ଦହଣ ଗଗନେ ମିଳଇ । ଧାରାବରଣେ ଘୋର
 ବାଇ । ହସ୍ତୀଶୁଣି କେ ହୋଇଲା । ଧାରା କେମନ୍ତେ ବରଷିଲା ॥
 ଦ୍ଵାଦଶ ସୂର୍ଯ୍ୟଟି କେମନ୍ତେ । ଫେଡ଼ କହିବ ଜଗନ୍ନାଥେ ॥ ଶ୍ରୀରାମ-
 ବାନୁବାଚ — ପ୍ରଳୟ କାଳର ଏ କଥା । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ସାଧୁ-
 ଚେତା ॥ ଦ୍ଵାଦଶ ଅଙ୍ଗୁଳ ପବନ । ଦ୍ଵାଦଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣି ॥
 ନାସାର ଅଗ୍ରେ ସେ ବସଇ । ତା ମୁଣ୍ଡୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହୋଇ । ୯ ।
 ପାଦହୁଦୟ ଶିର କହୁ । ଏ ତନୁ ଭୁବନ ଦହଇ ॥ ପବନ
 ମେଘମାଳ ହେଲା । ଗଗନ କପାଳକୁ କଲା ॥ ଶରୀର ପବନ
 ଶୁଦ୍ଧ । ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ହୁଅଇ । ଅନନ୍ତ ଜ୍ୟୋତି ରୂପକାଶ

ସେଠାରୁ ଅଗ୍ନି ଜାତ ପୁଣି ॥ ଅଗ୍ନି କଶିକା ଯେ ସମୁଦ୍ର । ଶରୀର
ପାତାଳ ପୋଡ଼ନ୍ତି । ୧୪ । ସମୁଦ୍ରରେ ଯାଏ ପାତ । ଜଳ ବରଷେ
ନିରାପାତ । କାଳ ବିକାଳ ବେଳି ଧାର । ଯୁଦ୍ଧନ୍ତି ଯେତେ ଜଳ
ଧାର ॥ ଭୂଲଟ ପବନ ପ୍ରଶର । ହସ୍ତି ଶୁଣ ଯେ ନାମ ତାର । ୧୫ ।
ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ଘୋଷ । ଭୂମିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥ ଭବ
ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ଭାଷେ ନାମ
ଭବବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାର—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋପାଳ । ସମ୍ଭେ
ଚିତ୍ତେ ପରୁରଇ ॥ ଜଳ ବହୁଲେ ସୃଷ୍ଟି ନାଶ । ତା ଦେଖି ବିରାଟ
ପୁରୁଷ । ତପଶେ ଶୁଦ୍ଧ ହିରାକଟ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ହେଲେ ଲୀନ ॥
ତନି ଭୁବନ ସେ ଶୁଦ୍ଧଲେ । କେମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମରେ ମିଳିଲେ । ୧ ।
କେହ୍ନେ ପ୍ରଳୟ ନ ସମ୍ଭବ । ମହତ ଦେହ ବିସ୍ତାରିଲ । ୨ ।
ପ୍ରଳୟ କେମନ୍ତେ ବିସ୍ତାରି । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦିଏ ଧ୍ଵଂସ କର ॥ ପରମ
ଆତ୍ମା କେ ବୋଲଇ । ବିରାଟ ପୁରୁଷଟି କେହି ॥ କେମନ୍ତେ
ପ୍ରଳୟ ହୋଇଲ । ସଖୟ ମୋ ଚିତ୍ତେ ରହୁଲ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁ-
ବାର—ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ରୁଚିବାନ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବଚନ ॥
ଜଳ ଯେ ସଳିପାତ କହୁ । ବହୁଳ ଅଗ୍ନିରୁ ବହଇ ॥ ତାହାଣି
ବାୟୁ ଅଗ୍ନି ଜାଣି । ବାମ ନାସିକା ଜଳ ପୁଣି ॥ ତାହାଣି ନାସା
ଅଗ୍ନି ବହୁ । ବାମରେ ଏକ ବହୁଥାଇ ॥ ଅନଳ ଜଳ ଏକ ହେଲ
ଏମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦହଇ ॥ ପରମ ବିରାଟ ଯେ ହୋଇ । ତନି
ଭୁବନେ ସେ ଦହଇ । ୩ । ତପଶେ ପାଦରୁ ଶୁଦ୍ଧ । ନାଭିରେ
ପ୍ରବେଶ ହୁଅଇ ॥ ସେଠାରୁ ବିରାଟ ଯେ ହେଲ । ହୃଦୟ କଣ୍ଠପାଦ

ଗଲ । ଚକ୍ଷୁରେ ନିରଞ୍ଜନ ବାସ । ପରମ ଅସ୍ଥାରେ ପ୍ରବେଶ ।
ପ୍ରଳୟ ସଦୃଶ ପାରିଲ । ମହତ ଦେହେ ବିଶ୍ରାମିଲ । କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ସେ ନିରଞ୍ଜନେ ମୋର ଆଶ । ୧୯ । ଭତ ଶ୍ରୀ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ଦ୍ବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକଦ୍ବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାଚ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଦେ ଦେଇ ମତ । ପୁଣି
ଅର୍ଜୁନ ପଚାରନ୍ତି । ୧ । ଶୁଣ ହେ ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି । ଏ ଅର୍ଥ କହ
ପିତୃ ଭାନ୍ତି ॥ କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଏହିମତେ । ଯାହାର ଦେହ ହୁଏ
ନିତ୍ୟେ ॥ ପବନ ଦଶଦିଗେ ଗଲ । କେମନ୍ତେ ଅଗ୍ନିରେ ମିଳିଲ ॥
କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କେ ସର୍ଜଇ । କାହାର ଦେହେ ନ ମିଶଇ । ୫ ।
ଏ କଥା ଫେଡ଼ି ଯୋଗେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ି ମୋ ସନ୍ଦେହ ।
ଶ୍ରୀ ଭଗବନ୍ ମୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ
ତହଜ୍ଞାନ । ମହାଶୂନ୍ୟଟି ଯାହା କହୁ । ଅଗ୍ନିର ରୂପ ସେ ଅଟଇ ।
ସେଠାରୁ ପବନ ଜନ୍ମଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସବୁ ଘଟେ ଥାଇ ॥ ମହା
ଶୂନ୍ୟଟି ଚକ୍ଷୁ ଜାଣ । ଦଶଦିଗେ ଯାଏ ପବନ ॥ ସବୁ ଦ୍ବାରରେ
ଯେ ବହଇ । ସେ ଅନଳେ ନ ମିଶଇ ॥ ଜ୍ୟୋତିରୂପ ଯେ ମହା
ଶୂନ୍ୟ । ତାଠାରୁ କୋଟି କୋଟି ଜନ୍ମ । କୋଟି କୋଟି ଯେ ଜନ୍ମ
ହୋଇ । ପୁଣି ଅନଳେ ନ ମିଶନ୍ତି ॥ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ଗୁରୁ ସେବା
କରେ । ଅନ୍ତେ ବସଇ ସେହି ପୁରେ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ ।
ସେ ଜ୍ୟୋତି ବ୍ରହ୍ମପାଦେ ଅଶ । ଭତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକଦ୍ବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵାଦ୍ଵିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଉଚ୍ଚବାନ । କହ ହେ
 ଭଗବତ ଧର୍ମ ॥ ପୁଣେ ଯେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି । ତାର କୁମାରୀ ନାମ
 ବୃତ୍ତ ॥ ଧର୍ମର ପତ୍ନୀ ଯେ ଯୁକତେ । ବିଷ୍ଣୁ ତାହାର ଗର୍ଭଗତେ ॥
 ଅରୁପ ହୋଇ ଯେବେଥିଲା । କେମନ୍ତେ ରୂପସ୍ଵରୂପ ହେଲା ॥ ବିକୂଳି
 ପ୍ରାୟେକ ଶସିଲା । କେବଣି ଠାରେ ତେ କଲା ॥ ସେ ତପ ଦେଖି
 ଇନ୍ଦ୍ରମନ । ପେଶିଲା ଯେ ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ ॥ ଭଗ୍ନ କରବାକୁ ସେ କଲେ
 ପ୍ରହ୍ଳାଦ ସେଠାରେ ଜାଣିଲେ ॥ ଏକଥା କହ ବନମାଳି । ତୋ
 ନାମ ପଥକୁ ସଙ୍ଗାଳି ॥ ଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳାର
 ବର । ଶୁଣି ହେ ଭକତ ଶେଖର ॥ ପୁଣେ ଯେ ମାତା ପଦ୍ମୋଥାଲ
 ବିକୂଳି ପ୍ରାୟ ବିରାଜଇ ॥ ରଜରେ ବାଜ ଯେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ପୁଣି
 ଗର୍ଭରେ ଧରିଲା ॥ ବାଜିଛି ବ୍ରହ୍ମାବିଷ୍ଣୁ ହୋଇ । ସେନାରୀ ଗର୍ଭରେ
 ରହଇ ॥ ରଜରେ ବାଜ ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ପଦ୍ମବନରେ ସେ ରହିଲା ॥
 ଅତି ନିର୍ମଳ ସୈନ୍ଦବ ପ୍ଳାବ । ବହନ କାନନ ଯେ ବନ ॥ ସେ ବନ
 ମଧ୍ୟେ ତପେ ପଶି । ସେ ନର ନାରାୟଣ ରଖି ॥ କାମ କୋପକୁ
 ଦୂର କରି । ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମରେ ଚିତ୍ତ ଧରି । ଆହାର କରି ରାମ ନାମ ।
 ମହାଶୂନ୍ୟରେ ଦେଇ ମନ ॥ ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବୋଲି କହି । ମନ
 ଇନ୍ଦ୍ରପୁ ସେ ବୋଲଇ ॥ ମନ ଇନ୍ଦ୍ରପୁ ବିରୁରଲେ । ଭୟରେ ପଶି
 ନ ପାରିଲେ । ମନରଦୁତ କାମଜାଣି । ଅବର ଡାହଣ ପଞ୍ଚବାଣି ।
 କାମ କୋଦଣ୍ଡ ଗୁଣି ଦେଇ । ବିଜିଲା କୋପଭର ହୋଇ ॥ ସେ
 ବାଣ ଶରୀରେ ବାଜିଲା । ତପସମାୟ ଭଗ୍ନହେଲା ॥ ଦବ୍ୟଲେଚନେ
 ସେହୁ ଚାହିଁ । ଇନ୍ଦ୍ରଗଣକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ ॥ ମହାଶୂନ୍ୟରେ କନ୍ୟା
 ଥିଲା । ଏକ କନ୍ୟାଏ ଯାଚିଦେଲା ॥ କନ୍ୟାଟି ‘ରା’ ଅକ୍ଷର ଜାଣି ।
 ମୋହଲା ସ୍ଵର୍ଗର ଭୁବନ ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ ।

ଭଣ୍ଡିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଭତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ
ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ରାବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଦୟୋଦ୍ଦିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାର—ଅର୍ଜୁନ ଯୋଡ଼ି କରତଳ । ପଡ଼େଗୋବିନ୍ଦ
ପାଦତଳ ॥ ପଞ୍ଚମେ ମୀନରୂପ ହୋଇ । ଧରଣୀଭ୍ରା ବିରେ ବହୁ ॥
ଭୂମିପାତାଳେ ଥିଲା ମନ୍ତ୍ରୀ । ପ୍ରଳୟ କାଳେ ଜଳେ ମନ୍ତ୍ରୀ ॥
ଶୁକର ସୁପେ ପଦ୍ମଲଲେ । ଭୂମି ତୋଳିଲେ ଦନ୍ତ ଶିଖ ॥
ପ୍ରଳୟ ଜଳ କେ ହୋଇଲା । ଭୂମି ପାତାଳେ ହଜିଥିଲା ॥ ଶୁକର
ରୂପ ସେ ଧଇଲେ । କେମନ୍ତେ ଭୂମିକି ତୋଳିଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ
ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର । ମୁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ସେବକ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାର—
ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ନେଇ ମନ । ତୋତେ କହୁବା ଦବ୍ୟଜ୍ଞାନ ॥ ପ୍ରଳୟ
ବୋଲି ମାତା ରଜ । ଝିବର ଜଳ ଅଟେ ବାଜ ॥ ରଜରେ ବାଜ
ଯେ ପଡ଼ିଲା । ଅନେକ ଦିନ ଭ୍ରାସୁଥିଲା ॥ ସେଠାରେ ମୁସ୍ତ୍ୟପ୍ରାୟ
ହୋଇ । କାମ ଯେ ଖୋପୁର କହି ॥ ଶୁକର ଶରୀର ଧଇଲା ।
ପବନ ଦନ୍ତରେ ବହୁଲା ॥ କାମ ଖୋପୁର ପଛେ ଅସି । ଶରୀରେ
ବିହରଲେ ପସି ॥ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଞ୍ଜଣ ସ୍ଥାପିଲେ । ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସୁଖେ
ସେ ରହିଲେ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ଶୁକର ପାଦେ ମୋର
ଅଶ ॥ ଭତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଦୟୋଦ୍ଦିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଚତୁଃତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାର—ଅର୍ଜୁନ ହୋଇ ଗଦା ଗଦା । ସାନନ୍ଦେ
ଧରି ହସ୍ତପାଦ ॥ ଭୋର ସିନ୍ଧୁ ଜଳମଧ୍ୟେ । ମନ୍ଦର ଅଣି ପୁଣ

ସାଧେ । ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ମହାଶୂନ୍ୟ ।
 ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ସାଧୁଚେତା । ତୋତେ
 କହୁବା ତତ୍ତ୍ୱ କଥା ॥ ଗନ୍ତାର ସିନ୍ଧୁ ଯାହା କହୁ । ମାତାର ପଦ୍ମ
 ସେ ଅଟଇ ॥ ମନ ଯେ ବ୍ରହ୍ମବାନ ହେଲା । ରଜରେ ଯାଇ ଯୁକ୍ତ
 ହେଲା ॥ ପରମ ମହାଗିରି ଜାଣ । କୂର୍ମରୂପରେ ସେ ପ୍ରମାଣ ।
 କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବୃହାତ୍ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଭଦ୍ର ଶ୍ରୀ
 ବୃହାତ୍ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହଇ ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ଭାଦେ ନାମ
 ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବ୍ରତକୃତ୍ୟ ହୋଇ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ
 ଚରଣେ ପୁଚ୍ଛଇ ॥ ହେ କୃଷ୍ଣ ଅରତ ଭଞ୍ଜନ । କଥାଏ ପଡ଼ିଲା
 ମେଘମଳ ॥ ଗଜ କୁମ୍ଭୀର ଯୁଦ୍ଧକାଳେ । ସେ ହର ଚକ୍ର ଅନ୍ତରଳେ ॥
 କୁମ୍ଭୀର ଗଜକୁ ଗ୍ରାସଇ । ଏ ଜ୍ଞାନ ମୋତେ କହ ଫେର ॥ କୁମ୍ଭୀର
 କେଉଁଠାରେ ଥିଲା । ଗଜକୁ ସେହୁ ଗ୍ରାସଇଲା ॥ କେମନ୍ତେ
 ଦୁହେଁ ଭେଟିହୋଇ । କୁମ୍ଭୀର ଗଜକୁ ଗ୍ରାସଇ ॥ ଏ ଜ୍ଞାନ ଫେଡ଼ି
 ମୋତେ କହ । ଶୁଣି ଅକୁଳ ମୋର ଦେହ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—
 କହନ୍ତି କମଳ ଲେଚନ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ ମନ ॥ ସଂସାରେ
 ଜୀବ ଖେଳୁ ଥାଇ । ମାୟା ମୋହରେ ସୁଖ ପାଇ ॥ ପ୍ରଳୟ କାଳ
 ଯହୁଁ ହେଲା । ଜୀବକୁ କାଳ ଅଶ୍ରେଇଲା ॥ ଜୀବରୁ କାଳ ଜାତ
 ହୋଇ । କୁମ୍ଭୀର ତାହାକୁଟି କନ୍ଦ ॥ ପରମ ଗଜ ବୋଲି ଜାଣି ।
 ହିକୁଟେ ଭେଟି ହୋଇ ପୁଣି । ହିକୁଟି ବିବେଶୀଅଟଇ । କାଳିନ୍ଦୀ
 ହ୍ରଦ ସେ ବୋଲଇ ॥ ହ୍ରଦରୁ ସଂସା ଯିବା କାଳେ । କୁମ୍ଭୀର
 ଗ୍ରାସେ ସେତେବେଳେ ॥ ଜୀବ ଚରଣକୁ ଧରିଲା । ଅତଳେ ଗଜ

ତାଙ୍କଦେଲ । ଶୂନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଚକ୍ର ଜାଣ । ଅମ୍ଭେ ପେଶିଲ
ତତ୍ତ୍ଵଟଣ । କାଳ ଗ୍ରାହୀକୁ ନାଶ କର । ପରମ-ଗଜକୁ ଉଦ୍ଧର ।
ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ଭକ୍ତ
ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ପଞ୍ଚଦିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*— ଷଟ୍ ଦିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—କହେ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ହର । କଥାଏ କହ
ଦଇତାର ॥ କଣ୍ୟପ ରୁଷି ଯଜ୍ଞ ମେଳା । ଶଶି ସହସ୍ର ବାଳଶିଳ୍ୟା ।
କଣ୍ୟପ ରୁଷି କେ ବୋଲଇ । ବାଳଶିଳ୍ୟାଟି କେ ଅଟଇ ॥ ଏଅଥ
କହ ଉଗବାନ । ନମଇ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—
କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀ । ଶୁଣ ତୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ । କଣ୍ୟପ
ରୁଷି ପୂର୍ବେ ଥିଲା । ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ତପକଲା । ୨ । ଉଦ୍‌ଗୀ
ପ୍ରଭାତରୁ ଯାଇ । ଗଙ୍ଗାରେ ସ୍ନାନ ସେ କରଇ । ରୁଷି ଦେଖିଣ
ମୋହ ହୋଇ । ତଟିଣେ ବିନ୍ଦୁ ଉଡୁଳଇ । ତଟିଣେ ବିନ୍ଦୁ
ଉଡୁଳିଲା । ସେ ବିନ୍ଦୁ ବାଲିରେ ପଡ଼ିଲା । ତାହାଏ ସହସ୍ର ବାଲିରେ ।
ବାଳକ ଯବ ପ୍ରମାଣରେ ॥ ତାହାକୁ ରୁଷି ଅଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଯଜ୍ଞକୁ
କାଷ୍ଠ ଅଣି ଗଲେ । ରୁଷିଙ୍କ ଅଜ୍ଞା ପ୍ରମାଣରେ । ବନରୁ କାଷ୍ଠ
ସେ ଅଣିଲେ ॥ ଏମନ୍ତେ ନିତ୍ୟେ ସେ ପଶନ୍ତି । ବନରୁ କାଷ୍ଠ
ସେ ଅଣନ୍ତି । ଏକଦିନରେ ହୋଇ ମେଳା । ଅଣନ୍ତେ ବହୁ
କାଷ୍ଠ ଭେଳା ॥ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ନାମ ଯେ ମୋହର । ଗଙ୍ଗା ମୋ ପାଦରୁ
ବାହାର । ସେ କାଷ୍ଠ ବହୁ ଅଣୁଥିଲେ । ବାଳକେ ଗଙ୍ଗାରେ
ପଡ଼ିଲେ । ୧୭ । ସମସ୍ତେ ହୋଇ ଏକମୁଖ । ଡାକିଲେ ନାରାୟଣ
ରଣ ॥ ତଟିଣେ ବ୍ରହ୍ମରୂପଧର । ବାଳକ ସକଟୁ ଉଦ୍ଧର । ୮ ।
କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୮ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଷଷ୍ଠିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—

ସପ୍ତତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ କୃଷ୍ଣମୁଖ ଚୁହିଁ । ସ୍ଵର୍ଗସ୍ତୁ ଫେଡ଼ ହେ
ଗୋସାଇଁ । ବ୍ରହ୍ମରେ କହିଲି ଏ ଅର୍ଥ । ଫେଡ଼ ବୁଝାଅ ପଦ୍ମନେତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କାୟା କଣ୍ୟପ ଋଷିଷ୍ଠ, ପ୍ରକୃତି ବାଳଶିଳୟା
ରାଧାଞ୍ଜ ବସୁ ପାଦସ୍ୟ, ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ମହାଶୂନ୍ୟ ।

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେର । ଆ
କାୟା ଯେ କଣ୍ୟପ ବୋଲଇ । ବାଳଶିଳ୍ୟା ପ୍ରକୃତି ହୋଇ । ଯା
ରାଧାଞ୍ଜ ବସୁ ପାଦସାର । ରାଧା ଶବଦ ବେନିକର ॥ ଧାଆ
ଶବଦଟି ବାହାରେ । ମାଆ ଶବଦଟି ବିହରେ । ୭ । ରାଧା ଯେ
ଅମରୁ ମିଳଇ । ମଅଟି ଶରକାର କହୁ ॥ ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ
ଭୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତତ୍ରିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— *

ଅଷ୍ଟତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ କହେ ଜଗନ୍ନାଥ । କଥାଏ ପଡ଼ଇ
ମୋ ଚିତ୍ତ । ୧ । ପଶୁଏ ଥାନ୍ତି ପଶୁମେଲେ । ତାର ଜୀବନ ଅନ୍ତଃ
କାଳେ । ୨ । ଧରି ଭସନ୍ତି ତାର ମାଂସ । କେବଳ ଅସ୍ଥି ରହେ
ଶେଷ । ସେହୁ କେମନ୍ତ ହୁଂସା କଲ । ଏ କଥା ସ୍ଵର୍ଗସ୍ତୁ ଲଗିଲ ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ଯଶୋଦା ନନ୍ଦନ । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ
ଦବ୍ୟଜ୍ଞନ । ୫ । ପ୍ରିୟାଙ୍କି ପଶୁ ବୋଲି କହୁ । ପୁରୁଷ ପଶୁ ଏକ

ହୋଇ । ଋତୁ ସମୟ ଯଦୁଁ ହୋଇ । ପ୍ରଭାତ ଧରି ତା ଭସଇ ।
 ଶରୀର ଧାତୁ ଗଳିଯାଇ । କେବଳ ଅସ୍ଥି ମାତ୍ର ରହି ॥ ବିଧିରେ
 କାଳ ଯାଇ ଗ୍ରାସେ । ସେ ପୁଣି ଅନ୍ତଃକାଳେ ମିଶେ । କହଇ
 କଳରାମ ଦାସ । ସୁଜନେ ଏହା ଜ୍ଞାନ ଘୋଷ । ୧୦ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମଅଷ୍ଟବିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଉନବତ୍ସାରିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପାଦଧରି । କହଇ ଶୁଣ ଅହେ
 ହରି । ଦ୍ଵାରକାପୁରେ ସବଂସିଦ୍ଧି । ଯଦୁଁ ବିଜୟେ ଅବୁଦ୍ଧିଧି । ୧ ।
 ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳ ରଥେ ଥାଇ । ଜୟ ଶବ୍ଦ ଦୁଣ୍ଡେ ଗାଇ । ନନ୍ଦନ
 ବନ୍ଧୁ ପୁଷ୍ପ ଅଣି । ପ୍ରୋତ୍ତମ କରି ଗଙ୍ଗାପାଣି । ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳ ରଥ
 କହି । ସେ ରଥେ ଦେବେ ଥିଲେ ରହି । ଦ୍ଵାରକାପୁର କେ
 ଅଟଇ । ଅବୁଦ୍ଧିଧି ଯେ ତେ ବୋଲଇ । ୨ । ନନ୍ଦନବନ କେ
 ହୋଇଲ । କେବଣିଠାରେ ଯୁଦ୍ଧ ଥିଲା । ଗଙ୍ଗା ଦେବୀ ଯେ କେନ୍ଦ୍ର
 ପୁଣି । କେମନ୍ତେ କଲ ସେ ମୋକ୍ଷଣ । ନମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ପୀତବାସ ।
 ହେଦିବ ମଳର ସନ୍ଦେଶ । ୩ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ହେ
 ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ । କହିବା ତୋତେ ଜ୍ଞାନ ଫେଇ । ୧୦ । ଦ୍ଵାରକା
 ବୋଲି ଯେଉଁ ପୁର । ମେଘର ଚନ୍ଦ୍ର ସେ ନିଜର । ଅବୁଦ୍ଧିଧିରେ
 ଅବୁଦ୍ଧିଧି । ଏହାକୁ ଅବୁଦ୍ଧିଧି ଲେଖି । ୧୨ । ସକଳ ଭୁବନେ
 ଉତ୍ତମ । ମଧ୍ୟେ ବିଜୟେ ପରାବ୍ରତ ॥ ରାଧା ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥ ଜାଣି ।
 ଦେବତାଙ୍କର ସେ ଅନ୍ତର । ୧୩ । ନନ୍ଦନବନ ଦେହ ମୋର । ଯେ
 ପଞ୍ଚଭୂତ ପୁଷ୍ପସାର । ୧୪ । ଅତେକ ପ୍ରକାରେ କହିଲେ । ପ୍ରଭୁକୁ
 ଗୃହୀତ ସେ କଲେ ॥ ତାହାକୁ ଅଜ୍ଞାନ ଦେଲେ ହରି । ବୋଲିଲେ

ଯାଅ ମଞ୍ଚପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯାବତ ଜୀବଗଣ କହୁ । ଏହାକୁ ନାଶି ପଛେ
ମୁହିଁ । କହିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ।
ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ଉନଚତ୍ବାରିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

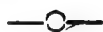
—*—

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାର - ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରିବ । ହେ କୃଷ୍ଣ ମୋତେ
କର ଯାହୁ । ୧ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଚରଣ ବାଜିଲା । ଶବ୍ଦେ ପ୍ରକୃତ
କମ୍ପିଲା ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଫାଟି ପାଦତଳେ । ଗଙ୍ଗା ପଡ଼ିଲେ ରସାତଳେ ॥
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କେମନ୍ତେ ଫାଟିଲା । କେ ରସାତଳରେ ପଡ଼ିଲା ॥ ତିନି
ଭୁବନେ ତେଜୋରାଶି । ଧୂଳି-ପତାକା ପ୍ରାୟ ଦିଶି ॥ ତିନି ଭୁବନ
କେ ହୋଇଲା । ପତାକା କେନ୍ଦ୍ର ବୋଲିଲା ॥ ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି
ମୋତେ କହ । ଶୁଣିଲେ ଫିଟିବ ସନ୍ଦେହ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—
ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ଶୁଣିବ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । କହନ୍ତି
କମଳଲେଖନ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ ମନ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭାଣ୍ଡ ତାକୁ
କହ । ନାମ ଚରଣଟି ବାଜଇ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭାଣ୍ଡ ତାକୁ ହେଲା ।
ତହିଁରେ ଚରଣ ବାଜିଲା । ୧୧ । ଶବ୍ଦ ଚଳାଇ ଅଟଇ । ଶବ୍ଦେ
ପ୍ରକୃତ କମ୍ପଇ ॥ ଜୀବ ବ୍ରହ୍ମଟି ଗଙ୍ଗା ହୋଇ । ରଜଟି ରସାତଳେ
କହି ॥ ଶୂନ୍ୟ ଭୁବନୁ ବିନ୍ଦୁ ଖସି । ଧୂଳି ପତାକା ପାଦେ ଦିଶି ॥
କହିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ମେ ଗଙ୍ଗା ପାଦେ ମୋର ଅଣ । ୧୫ ।
ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ହୁନ ଉଦାର—ପୁଣି ଅର୍ହୁନ ପରୁରଇ । ସେ ନାଥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଗୋସାଇଁ । ୧ । ପୂର୍ବେ ଯେ ବିଦେହ ନଗରେ । କଥାଏ ପଡ଼ିଲା
ମନରେ । ୨ । ବିଦେହ ରାଜା କେ ବୋଲଇ । କିବା ତାହାର
ଦେହ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ନାମ କି ବିଦେହ । ଏ ବାକ୍ୟ ଫେଡ଼ି
ମୋତେ କହ । ଶ୍ରୀରାଗବାନୁକାର—ଅର୍ହୁନ ବଚନେ ମୁରରି ।
କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । ଶୁଣି ଅର୍ହୁନ ମନଦେଇ । ଉଚିତ
ବାକ୍ୟ ଏ ବୋଲଇ । ୩ । ମାନବ ଦେହ ସବଂଦିନେ । ଏଣୁ ଏ
ଦେହଧାରୀମାନେ ॥ ଯେଣୁ ଏ ଦେହ ନ ରହିଲା । ତେଣୁ ବିଦେହ
ବୋଲଇଲା ॥ ବିଦେହ ରାଜା ଜୀବ ହୋଇ । ନବ ଗ୍ରହଙ୍କ ଦାସୀ
ପ'ଇ । କହିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥
ରଚି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ହୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଏକଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵିଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ହୁନ ଉଦାର—ଅର୍ହୁନ ମନର ଦିକଲେ । ପଡ଼େ ଗୋବିନ୍ଦ
ପାଦତଳେ । ୧ । ସେ ନାଥ କମଳାରମଣ । ଶରଣ ପଞ୍ଜର ତୋ
ନାମ ॥ ଅବ୍ୟକ୍ତ ରୂପ ନିରାକାର । ଅନନ୍ତ ଶିରେ ତୋ ବିହାର ॥
କାଳ ଶରୀର ଅସ୍ଥା ଜାତ । ସେ ନୁହେଁ ବୈଷ୍ଣୁ ମାୟା ଗ୍ରସ୍ତ ॥ କାଳ
ସ୍ଵଭାବ ଶିଷ୍ୟ ଭାବ । ଅସ୍ଥାଟି କରୁଥେ ସନ୍ଦେବ ॥ ଏକଥା କହ ନାମ
ମୋତେ । ନମଇଁ ତୋର ପାଦାଗ୍ରତେ । ୨ ।

ଚକାର ବିନ୍ଦୁ ରୂପେଣ ସବଂସ୍ପୃଷ୍ଟି ପ୍ରକାଶୟେତ୍ ।

ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ମହାକାଳ ଗ୍ରଥତଂ ବିନ୍ଦୁ ରୂପକଂ ।

ଶ୍ରୀଗୁଣିକାନ୍ତବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଅନ୍ୟକଥା । ସେହେଁ ଖଣ୍ଡିବ
 ବବବ୍ୟଥା ॥ ଅରୁପବ୍ରହ୍ମ ଯେ ବୋଲଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୁରଅଛି ତହିଁ ।
 ସେ ଜାଲବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାୟ ଜ୍ୟୋତି । ସେଠାରୁବନ୍ଧୁ ଯେ ଉତ୍ପତ୍ତି । ୧ ।
 ସେ ବନ୍ଧୁ ଅସ୍ଥା ଜୀବ ହୋଇ । ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ଉପରେ ରହି । ୧୦ ।
 କାଳଟି ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ହୋଇ । ରଜୋବୀଜଟି ସେ ଅଟଇ । ବନ୍ଧୁଟି
 ଜୀବ ଅସ୍ଥା ହୋଇ । କାୟା କଳ୍ପନା ଦେହ ପାଇ । ୧୨ । ସେଜୀବ
 ଈଶ୍ବର ବୋଲଇ । ବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ କହଇ । ୧୩ । କହୁଲେ
 ବଳରାମ ଦାସ । ଈଶ୍ବର ପାଦେ ମୋର ଆଶ । ୧୪ । ଇତି
 ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
 ଦ୍ଵିଚତ୍ଵାରିଂଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵିଚତ୍ଵାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ ଦେଇ କର । ବୋଲଇ
 ଶୁଣ ଚନ୍ଦ୍ରଧର । ଜଳେ ପାଷାଣ ପ୍ରାୟେ ମନ୍ତେ । ଗଜ ବନ୍ଧନ
 ତେହେଁ ଗଜେ । ଏ ପଦ ଅର୍ଥ କହ ଫେର । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
 ବୁଝାଇ ।

ଶ୍ରୀ ଉଗ୍ରବାନୁବାଚ

ଓଁ କାରଂ ସବଂ ବ୍ୟାପିତଂ ଯେନ ଭବେନ ଦୃଶ୍ୟତେ ।

ଓଁ ଭାବେ ମାତୃଗର୍ଭେ ତ; ରଜୋବୀର୍ଯ୍ୟ ସମୟକ୍ରବଂ ।

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳରେ କହି । ୪ ।
 ମାତାର ରଜ ଜଳ ହୋଇ । ପିତା ବୀଜଟି ପାଷାଣହିଁ । ୫ । ଗଜଟି
 ରଜଭାଗ ଜାଣ । ବୀଜ ଭାଗଟିଗଜପୁଣ । ରଜ ଯେ ମାତା ଗର୍ଭେ
 ଥାଇ । ତହିଁ ପିତା ବୀଜ ପଡ଼ଇ । ୬ । ବୀଜକୁ ରଜ ବନ୍ଧୀ କଲ ।
 ଏମନ୍ତେ ବନ୍ଧନେ ପଡ଼ଇ । ୭ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ

ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧ । ଭୃତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର
ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—୦—

ଚତୁଃଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟଃ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ମନେ ମନେ ଶୁଣି । କହଇ ଶୁଣି
ଚକ୍ରପାଣି । ପୁଣ୍ୟ କରବ ପୁଣ୍ୟକାଳେ । ନିଷେଧ ନ କରିବ
ତାଳେ । ପୁଣ୍ୟକାଳଟି କେଅଟଇ । କେମନ୍ତେ ପୁଣ୍ୟ ସେକରଇ ।
ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ ସନ୍ଦେହ ।
ଏମନ୍ତ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣେ । କହନ୍ତି କମଳ ଲେଚନେ । ୫ । ଶ୍ରୀ
ଭଗବାନୁବାଚ ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ତୋଷ ମନେ । ତୋତେ କହିବା
ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନେ । ମାତାର ପଦ ଫୁଟିଥାଇ । ସେ ଦିନ ପୁଣ୍ୟକାଳ
କହ । ସେ ଦିନ ପିତା ବାଜ ଦେବ । ଅରଦନରେ ନ ଛୁଇଁବ ।
ଏ ପର ଅର୍ଥ ଡ଼ହସାର । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମହାବୀର । ୧ । କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ । ଭୃତ ଶ୍ରୀ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁଃ-
ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟଃ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବେନକର ଯୋଡ଼ । ବୃଷ୍ଟି ଚରଣ
ତଳେ ପଡ଼ି । ୧ । ନାଭିଦ ମୁକ୍ତି ଏକଦିନେ । ଗଲେ ବସୁଦେବ
ଭୁବନେ । ପବିତ୍ରଜଳେ ପାଦଧୋଇ । ଅସନେ ବସାଇଲେନେଇ ।
ପବିତ୍ର ଜଳ କେନ୍ଦ୍ର ପୁଣି । ଏ ବାକ୍ୟ କହ ଭଗବାନ । ୪ ।
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳ ଲେଚନ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ
ମନ । ନାରଦେ ବସୁଦେବ ଦେଖି । ମନଅନନ୍ଦେ ହୋଇ ପୁଣି ।

ଅନନ୍ଦ ମନେ ଗଦଗଦ । ବୋଲଇ ଶୁଣ ହେ ନାରଦ । ବୁଦ୍ଧ
ମହୁମା ମୋତେ କହ । ମନ ମୋ ସନ୍ତୋଷ କରଅ । ଏତେକ
ବୋଲ ପାଦଧର । ବେନନୟନୁ ବନ୍ଦେ ବାର । ନୟନୁ ନାର
ସେ ବହଇ । ନାରଦ ପାଦେ ପଡ଼େ ଯାଇଁ । ୧୦ । ପବନ ଜଳ ସେ
ଅଟଇ । ବୁଦ୍ଧାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳରେ କହୁ ॥ ଏ ପଦ ଅର୍ଥର ବିଚାର ।
କହିଲେ ପ୍ରଭୁ ଅର୍ଥସାର । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଚୈତନ୍ୟ ବସୁ
ଦେବ କହୁ । ତାର ଭବନ ଜ୍ୟୋତି ହୋଇ । ୧୧ । ନାରଦ ମନ
ହେ ଅର୍ଜୁନ । ପବନ ଜଳ ରଜ ଜାଣି ॥ ମନରୁ ପବନ ଖସଇ ।
ପବନ ଜଳରେ ପଡ଼ଇ । ୧୨ । ଏମନ୍ତ ଅର୍ଥର ସନ୍ଦେଶ । ବଣିଲେ
ବଳରାମ ଦାସ । ୧୩ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି
ଅର୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ଵାଦିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଟ୍ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦ୍ଘାଟ—ଅର୍ଜୁନପୁତ୍ର ପଚାରଇ । ବିନୟ ଭାବେହାହି
ହାହି ॥ କଥାଏ ମୋ ମନେ ପ୍ରବେଶ । କହିବା ହେଉ ଏସନ୍ଦେଶ
କପୋତ କପୋତି ବାଳକ । ଘେନିଣି ଚଳିଲ ଲବ୍ଧକ ॥ ଶବର
ଜାଲରେ ପଡ଼ିଲା । ଏକଥା ଫଣୟ ଲଗିଲା ॥ କପୋତକପୋତାକେ
ପୁଣି । ବାଳକ କେନ୍ଦୁ ତା ପ୍ରମାଣି ॥ ଶବର କେଉଁଠାରେ ଥିଲା ।
ଅହାର କେନ୍ଦୁ ବୋଲଇଲା । ଜାଲ ବୋଲିଣି ଏ କେମନ୍ତ । ଚାରି
ଦିଗଟି କେନ୍ଦୁ ତହିଁ ବୃକ୍ଷପେଟକେଉଁଠାରେଥିଲା । ବନକେମନ୍ତେ
ବୋଲଇଲା । ଏ ଅର୍ଥପେଡ଼ମୋତେଜହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ ମୋ
ସନ୍ଦେହ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଉତ୍ତମ
ଶିଷ୍ୟ ଗୁରୁ କହୁ ॥ ବୃକ୍ଷ ବୋଲିଣି ଦେହ ଜାଣି ଜୀବ ପରମ
ପତ୍ନୀ ପୁଣି ॥ ଜୀବଟି କପୋତାହୋଇଲା । କପୋତପରମକ୍ରକଲା ॥

ଏ ବୃଷେବେନିପର୍ଯ୍ୟାସନ୍ତି । ଏକ ଅରେବବିହରନ୍ତି ॥ ପରମଶୂନ୍ୟ
 ତାର ଦାସ । ସକଳଭାବେ ସେଉଦାସ ॥ ନିରତେପର୍ଯ୍ୟ ରୂପେଥାର
 ବାସନା ଭ୍ରୋଷେ ତୋଷହୋଇ ॥ ରାମନାମଟି ତାହାକର । ସାକ୍ଷୀ
 ସ୍ବରୂପେତାବିହାର ॥ କପୋତାମାୟାରେବିହରେ । ନିରତେନାନା
 କର୍ମ କରେ ॥ ମଉଗବରେକର୍ମକର । ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗମେ ନିତ୍ୟେପଡ଼
 ଏମନ୍ତେ ପ୍ରାଣୀଯାଇନାଶ । ଶୁଣଅର୍ଜୁନଜ୍ଞାନରସ । ପ୍ରଳୟକାଳରେ
 ଏକଥା । ଶୁଣିବାକୁତୁ ସାମରଥା । ୨୪ କାଳଟି ଶବରକୁ କହ ।
 ସଲି ପାତଟିଜାଲ ହୋଇ । ୨୫ ବେନିବାଳକଚକ୍ଷୁପୁଣ । ଅହାର
 ରାସସଟି ଜାଣ । ଏଦେହବନ ବୋଲିକହାକର୍ଣ୍ଣନାସିକାଦିଗହୋଇ
 ସଲିପାତଟି ଅକର୍ଷର । ଏମନ୍ତେ ପ୍ରଳୟଦୁଅଇ ॥ ମୁଖନାସିକାଚକ୍ଷୁ
 କର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଗୁରୁଦିଗ ହୋଇଶୂନ୍ୟ । ୨୬ ରାଅ ଶବଦଟି ହଜଲ ।
 ଜୀବପରମ ଖୋଜଗଲ ॥ ଶଅଁ ଚିତନ୍ୟ ବେନିବାଳେ । ଏଣେ
 ପଡ଼ନ୍ତିଯାଇଜାଲେ ॥ କପୋତକପୋତା ମିଳନ୍ତି । ଗୁରୁଦିଗକୁ ସେ
 ଗମନ୍ତି ॥ ସମସ୍ତେ ବୃକ୍ଷ ଗୁଡ଼ିଗଲେ । ଓଁ କାର ଶବ୍ଦେଦ ମିଳିଲେ ॥
 ଶବର ଦେନି ତଳିଗଲ । ନିଜ ଭୁବନରେ ଥୋଇଲ ॥ ଶୁଣି
 ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ରକ୍ତ ଶ୍ରୀ
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଟ୍ଚତୁ-
 ଶଂଖୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ସପ୍ତଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନଉବାଚ - ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । ଅଦ୍ଭୁତ
 ପାଦେକ ଅଛଇ ॥ କପୋତ ଉନ୍ମୁ କେ ଦିଅଇ । ବେନି ବାଳକ
 ତହୁଁ ହୋଇ ॥ ଏକଉନ୍ମୁରୁ ବେନିଛୁଅ । ଫେଡ଼ କହୁବ ଚଉବାହ
 ଶ୍ରୀ ରାଗବାଦୁବାଚ - କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଦଇତ୍ୟାସ । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ

ହେତୁ କର । ଶୂନ୍ୟରୁ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ଖସିଲା । ମାତାର ପଦ୍ମରେ
ପଡ଼ିଲା ॥ ସେ ରଜସାଧୀ ଏକଠାରେ । ହୋଇଲା ଉନ୍ମୁ ଏପ୍ରକାରେ
କେତେକଦିନ ତହିଁ ଗଲା । ସେ ଉନ୍ମୁ ବେନି ଫାଳ ହେଲା ॥ ଜୀବ
ପରମ ବେନି ହୋଇ । ରାଧା ଯେ ମା ଅଟି ବୋଲାଇ ॥ ଶ୍ରେର ଉନ୍ମୁ
ବୋଲାଇଲା । ବେନି ବାଳକ ଚକ୍ଷୁ ହେଲା ॥ କହଇ ବଳରାମ
ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ରତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ସପ୍ତଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— *

ଅଷ୍ଟଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନଭବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ
ପଚାରିବି ମୁହିଁ ॥ ପରମବ୍ରହ୍ମ ନିରାକାର । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଚକ୍ରଧର ॥
ହେ ଦାନବମାନୁଷ୍ୟାଣାମ୍ । ପଦ୍ମନୟନ ଗଦାଧାରୀ ॥ ହେ ନୀଳ-
ଗିରି ନାରାୟଣ । ଭକ୍ତକୁ ଯାରୁ ତୁ ଶରଣୀ ॥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ପୁଚ୍ଛଇ । ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରିବ ॥ ପିଙ୍ଗଳା ପୁରୁଷେନ୍ଦ୍ର କାହିଁ ।
ମୋତେ କହବା ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା ॥ ତାର କି ପୁରୁଷାତ୍ମ୍ୟ ॥ ଶତ୍ତ୍ୱରେ
ଚୈତନ୍ୟ ଜନ୍ମିଲା ॥ ଏକଥା କହ ଦାମୋଦର । ପଦ୍ମନୟନ
ଗଦାଧର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ଶୁଣ
ଅର୍ଜୁନ ମହାବୀର ॥ ପୂର୍ବେ କମଳ ନୃପବର । ଦିନେ ଦେଖିଲା
ଉପାବର ॥ ମାତଙ୍ଗ ରସିକ ବନରେ । ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ଧାତ-
କାରେ ॥ ମାତଙ୍ଗ ମହାରସି ପତ୍ନୀ । ସଙ୍ଗରେ ଗଣିତା କାମିନୀ ॥
ରାଜା ବୋଇଲେ ଚଣ୍ଡେ ଗୁଳ । ରସି ଭାରିଯା ତୁମ୍ଭେ ହର ॥ ରାଜା
ଅଙ୍ଗରେ ଗଲେ ଚଣ୍ଡ । ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ଯେ ସେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ॥ ରସିପତ୍ନୀକୁ
ସେ ହରିଲା । ଧର୍ମପଥକୁ ସେ ଛାଡ଼ିଲା ॥ ତହିଁ ଯେ ରସି କୋପ
ହୋଇ । କୋପେ ବୋଇଲେ ରାଜା ଗୁହଁ ॥ ଏ ଦୋଷେ ହେଉ

ତୋ ମରଣ । ଜନ୍ମ ତୁ ପିଙ୍ଗଳା ହୋଇଣ । ଏମନ୍ତ ରାଶି ଶାପ
 ଘେନି । ବୋଲେ କମଳ ନୃପମଣି । କେମନ୍ତେ କାରଣ ପାଇବି ।
 ବେଶ୍ୟା ଜନ୍ମରୁ ମୁଁ ତରବି । ରାଶି ବୋଇଲେ ରାଜପୁତ୍ର । ଅମର
 ବଚନ ଏ ସତ୍ୟ ॥ ବିଷ୍ଣୁ ଭକତ ତୁ ହୋଇବୁ । ଏ ଘୋରସଂସାରୁ
 ତରବୁ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥
 ରଚି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହୃଦୟର୍ଚ୍ଚନ ସମ୍ପାଦେ ନାମ
 ଅକ୍ଷରଭାର୍ତ୍ତଶୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ଉନପସାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବିନୟ ଭାବରେ । ପଢ଼ଇ
 କୃଷ୍ଣର ପଦରେ ॥ ହେ ନାରାୟଣ ଦାନବକୁ । ଉଦର ତୋର
 ମାୟାସିନ୍ଧୁ ॥ ପରମାର୍ଥରେ ଯେ କହୁଲ । ଶରୀର ଅର୍ଥ ଗୁପ୍ତକଳ ॥
 ଶରୀରେ ପିଙ୍ଗଳା କେ କହୁ । ଧନକ କେଅବା ଅଟଇ ॥ ପଥେ ଯେ
 ଅତଯାତ ହେଲା । ତାକୁ ନୟନେ କେ ଦେଖିବୁଁ ॥ ତୁଚ୍ଛ ଧୂରୁଷ
 କେ ଅଟଇ । ପ୍ରାଣନାଥଟି କେ ବୋଲଇ ॥ ନିଜ ଦେହଟି କେହୁ
 ପୁଣି । ଦ୍ଵାରଟି କେ ଅଟଇ ଜାଣି ॥ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ମୋତେ କହ ।
 ମନରୁ ଫେଡ଼ି ମୋ ସଙ୍ଗେ ॥ ଶ୍ରୀରାଗବାନୁବାଚ — କହନ୍ତି ଜଗତ
 ସୋଦର । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ତହିଁ ସାର । ଜୀବଟି ପିଙ୍ଗଳା ଅଟଇ ।
 ଧନା ପୁରୁଷ ମନ କହୁ । ଯହୁଁ ହୋଇଲ ପ୍ରାନ୍ତକାଳ । ଶରୀରେ
 ଘୋଟିଲକ କାଳ ॥ କାଳ ଘୋଟିଲେ ଜୀବ ଗଲା । ଶରୀର ଶୂନ୍ୟ
 ଯେ ହୋଇଲା ॥ ଏ ଦେହୁଁ ଛାଡ଼ିଦାନ୍ତେ ମନ । ପିଙ୍ଗଳା କରଇ
 ଭ୍ରମଣ ॥ ମଥା ଶବଦ ଶୁଣ କହୁ । ଶରୀର ବେଦ ଦ୍ଵାର ହୋଇ ॥
 ଗୁହ ବାହାରେ ପୁଣି ଶୂନ୍ୟ ॥ ଶରୀର କରଇ ଭ୍ରମଣ ॥ ଯଦି ଯେ
 ଅବାଣ ଅଟଇ । ଶୂନ୍ୟ ଶବଦେ ଶେଷଥାଇ ॥ ତହୁଁ ଧୂରୁଷ କାମ

ଅର୍ଥ । ଜ୍ୟୋତିଷୁରୁଷ ପ୍ରାଣନାଥ । ଅନେକ ବେଳପରପନ୍ତେ ।
 ପିଙ୍ଗଳା ଗୁହ୍ୟୁଥ ଯଥେ । ଯଦ୍ୱଂ ସେ ଧନା ନ ଅଭିଳ । ପିଙ୍ଗଳା
 ମନେ ବିରୁଦ୍ଧ । ବୋଲଇ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନାହିଁ । କୃଷ୍ଣ ଶରଣ
 ଯିବି ମୁହଁ । ଏତେକ ହୃଦରେ ପାଶୁଲ । ନୟନ ଟେକି ଅନା-
 ଭାବ । ଦେଖିଲ ପରବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତି । ପଦୁପାଦରେ ଘେନି ପ୍ରତି ।
 ଅହେ ସୁଜନ ଜନେ ଶୁଣ । ପିଙ୍ଗଳା ଦାସାମନେସେଇ । ଭଣିଲେ
 ବଳରାମ ଦାସ । ପିଙ୍ଗଳା ପାଦେ ମୋର ଅଶ ।

ରଚି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ଉନପଞ୍ଚାଶତୋଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—କୋଲେ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ହୃଦି । ସଖୟ
 ଅଛଇ ମୋହୁ । ଚବିଶ ଗୁରୁଙ୍କ ସମ୍ବାଦ । ଫେଡ଼ି କହୁବ
 ତହିଁବୋଧ । ମୀନ ପିଙ୍ଗଳା ବେଶ୍ୟାନାରୀ । କୁରୁର ବ୍ରାହ୍ମଣ
 କୁମାରୀ । ହରିଣୀ ଉର୍ଣ୍ଣନାର ଭର । ଶରକାରକ ମଧୁରୀ । ଯେ
 ଯେତେ କାଟି ଯେ ସଂସାର । ଚବିଶ ଗୁରୁ ହେଲ ସର । ନିର୍ମାୟା
 କରଣ କହୁବା । ଯେବେ ସେନାଲ ମୋର ସେବା । ଶ୍ରୀରାମବାହୁ-
 ବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । କହୁବା ଭାଗବତ ଫେର ।
 ବ୍ୟକ୍ତ ତୁ ନ କରୁ କାହିଁ । ମୋ ପାଦପଦ୍ମଥାଅଛୁଇଁ । ଚବିଶଗୁରୁ
 କର ବାଣୀ । ତୋତେ କହୁବା ପରମାଣି । କୁରୁର ପତ୍ନୀ ଯାହା
 କହି । ପବନ ବୋଲି ତାହାକୁହିଁ । ୧୦ । ଜୀବଟି ବାଜି ବୋଲିଜାଣି
 ଭବ ଯେ ମାଂସ ପରମାଣ । ୧୧ । ତାହାର ସ୍ବାଦ ଯେକେ ଜାଣି ।
 ବନ୍ଦୀ କରନ୍ତି ଗୁହେ ଅଣି । ୧୨ । ରଜରେ ବାଜନ୍ତି ଭୃଞ୍ଜାବ । ପରମ

ପ୍ରାଣୀ ଶ୍ଵୟ ଯାଇ । ୧୩ ଅଜଗରଟି ଭବ କହୁ । ପୁଣ୍ୟ କାଳରେ
 ସେ ଭସଇ । ଅନ୍ୟ-ଦିନରେ ଆଇ ଛେକେ । ସବ ଦେଖଇ
 ସାଣୀ ରୂପେ । ୧୪ ଭୟ ଯେ ଜହ୍ନ ବୋଲଇଲ । ରାମ ନାମଟି
 ସେ ରଟିଲ । ୧୫ ଏମନ୍ତେ ସଞ୍ଚଇ ଅନେକ । କେବଳ ମଣେ
 ଅସ୍ତ୍ରା ସୁଖ । ଏମନ୍ତେ ପ୍ରାଣ ଯାଇ ହୁଇ । ତୋ ଆଗେ କହିଲି
 ନିୟତ । ନାନା ପୁଷ୍ପରୁ ମଧୁଅଣି । ସଞ୍ଚଇ ନିଜ ପୁରେ ପୁଣି । ୧୬
 ଏ ଅର୍ଥ ଶୁଣ ହେ ଅର୍ଜୁନ । ବ୍ୟକ୍ତ ନ କର ତୁହି ପୁଣି । ନିଜ
 ଗୁହଟି ପଦ୍ମ ହୋଇ । ପବନ ପଣି ବୋଲି କହୁ । ପୁଷ୍ପ ଯେ
 ଚନ୍ଦ୍ରବୋଲି ଜାଣି । ସେଠାରୁ ଧାରା ବସେ ପୁଣି । ବିନ୍ଦୁକୁ ମଧୁ
 ବୋଲି କହୁ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଅନେକ ଶ୍ରମେ ତା
 ସଞ୍ଚଇ । ନିଶିଦବସେ ଦୁଃଖସହୁ ॥ ଅପଣେ ମଧୁପୁଷ୍ପ ନେଇ ।
 ସଞ୍ଚଇ ଅତି ମୃଦୁ ହୋଇ ॥ ଏଣୁଟି ପ୍ରାଣୀ ଯାଇହୁଇ । ବିନ୍ଦୁ ତାହାକୁ
 ପରାପତ । ଚବିଶ ଗୁରୁ ଭାବ ଜାଣି । ମନଟି କରଇ ଭ୍ରମଣ ।
 ମନକୁ ଅପୂର୍ବ କରବ । ଚବିଶ ଗୁରୁକୁ ପାଇବ । କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ
 ଜଗନ୍ନାଥ । ଶୁଣ ହେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭ୍ରତ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ
 ତୋଷ । କଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ॥

ରବି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ପଞ୍ଚାଶତୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକପଞ୍ଚାଶତ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାତ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ମନେ
 ପଡ଼ିଲଇଁ । ଯେସନେ ଶରକୃତ ପଥେ । ଶର ବିନ୍ଦୁର ହେଠମାଥେ
 ତାର ନିବଟେ ରାଜା ଗଲ । କେବେହେଁ ତାହା ନ ଜାଣିଲ । ଶର
 ପଥଟି କେ ହୋଇଲ । କେବଣ ରାଜା ପାଶେ ଗଲ । ଏଅର୍ଥପେଡ଼

ମୋତେ କହ । ମନରୁ ସ୍ୱପ୍ନ ସୃଷ୍ଟି ଅଟେ । ଶ୍ରୀରାମବାନୁବାଚ—
 ଶେଷେ ପବନ ଅଟଇ । ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ପଥକହୁ । ଅପେକ୍ଷାରେ
 ବାନ୍ଧୁଥିଲ । ଶୂନ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁ ଯେ ଶାସିଲ । ଜୀବସଙ୍ଗରେ ମନ-
 ଗଲ । କେବେହେଁ ତାହା ନ ଜାଣିଲ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ
 ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ରବି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
 ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଏକପଞ୍ଚାଶତୋୟାୟଃ ।

ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପରୁର । ବଥାଏ ମନେ
 ପଡ଼ିଲଇଁ । କମଳ ମଧ୍ୟେ ଭୁଞ୍ଜ ଯେହ୍ନେ । ମଞ୍ଜୁ ହୋଇଣ ମଧୁ-
 ପାନେ । ଲେହେ କେମନ୍ତେ ନ ଛାଡ଼ିଲେ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ବନ୍ଧନେ
 ପଡ଼ିଲେ । ଏ ପଦ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି କହ । ଶୁଣିଲେ ପ୍ରିୟ ହେବ
 ଦେହ । ଶ୍ରୀରାମବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରୁର । କହନ୍ତି
 ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାରି । କମଳ ପୁଷ୍ପ ମଧୁ କହୁ । ଭୁଞ୍ଜ ଯେ ପବନ
 ଅଟଇ । ରଜୋଗଜଜ ମଧ୍ୟେଥିଲ । ମୁଦ୍ରାତ ହୋନ୍ତେ ବନ୍ଧହେଲ ।
 ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।

ରବି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚାଶତୋୟାୟଃ ।

ତ୍ରୟୋବିଂଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । ବଥାଏମନେ
 ପଡ଼ିଲଇଁ । ପୁଣି ସେ ଅବନ୍ତୀନଗରେ । କନ୍ୟାଏ ଥିଲ ବସ୍ତ୍ର
 ଘରେଇଁ । ସେ କନ୍ୟାବାହୁଁ ଜାତହେଲ । ଏବଥା ସନ୍ଦେହଲଗିଲ ।

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରବାହୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁଚରଣାନ । ଶୁଣଅର୍ଜୁନ ଦବ୍ୟ-
 ଜ୍ଞାନ ॥ ପୂର୍ବେ ଯେ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି । ତାର କୁମାରାଘ୍ରାସମତା ।
 ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ନମାନ୍ତି । ନବଗ୍ରହକୁ ସେ ବଢ଼ିଲା । ତା ଶୁଣି
 ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି । ତୁମ୍ଭକୁ ଅଭିଶାପ ଦିଏନ୍ତି । ଅବନୀନଗରେ
 ଜନ୍ମିବୁ । ନବ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ବଢ଼ିବୁ । ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗ ନ କରିବୁ ।
 ଧାନରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଇବୁ ॥ ଏକଥା ପରମାର୍ଥେ ଭଣି । ଶରୀର ଅର୍ଥ
 ଶୁଣି ପୁଣି ବିଦେହ ନଗ୍ର ହେଲା ଦେହୀ । ବିପ୍ରଟି ଯଜ୍ଞରୂପେ ରହି ।
 ରଥ ଯେ ପିତା ତାର ହେଲା । ମଅଟି ମାତା ବୋଲାଇଲା ।
 ଶବଦକନ୍ୟା ଯେ ଅଟଇ । ପ୍ରକୃତ ଧ୍ୟାନ ବୋଲି କହୁ ॥
 ଅରୁପାନନ୍ଦକୁ ଚିହ୍ନିଲା । ସେ କନ୍ୟା ବାୟୁରୁ ତରିଲା । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ
 ଭର ଯୋଡ଼ି । କହେ ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦେ ପଡ଼ି ॥ ରୋଳ ମୁଷଳ କେ
 ଅଟଇ । ଏକଥା କହ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀ ॥ ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମୁରାସୀ ।
 'କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର ॥ ରୋଳଯେ ମନ ବୋଲାଇଲା । ପବନ
 ମୁଷଳହୋଇଲା ॥ କଙ୍କଣ ଅଷ୍ଟପାଟି ଜାଣ । ମୁଖ ନାସିକା ଚକ୍ର
 କର୍ଣ୍ଣ ॥ ଏମନ୍ତେ ଅଷ୍ଟ ଯେ କଙ୍କଣ । ତୁ ତାହା ଶୁଣି କର ଘେନ ।
 ଯଦୁ ସେ ଧାନରେ ବସିଲା । ପଡ଼ କଙ୍କଣ ପିଟାଇଲା ॥ ନାସିକା
 ରନ୍ତେ ଯେ କଙ୍କଣ । ରହିଲା ଏ ଦୁରପ୍ରମାଣ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ
 ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ-ପ୍ରକାଶ ॥ ରତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
 ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ଵିପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ-ଉବାଚ—ଆହେ ଗୋବିନ୍ଦ ପୀତବାସ । ଶରଣଗଲି
 'କରି ଅଶ୍ରୁ । ସ୍ତ୍ରୀଶୁଦ୍ର ପତିତ ଚୁଣ୍ଡାଳେ । ତରିଲେ ସାଧୁସଙ୍ଗ
 'ମେଲେ ॥ ପ୍ରିୟ ଯେ ବେଦୁ ବୋଲାଇଲା । 'ପତିତ ଶୁଦବେ

ହୋଇଲା ॥ କେବଣଠାରେ କାହିଁ ଥିଲେ । ଏହାକୁ କେମନ୍ତେ
 ଜାଣିଲେ । ଏକଥା କହ ଦାମୋଦର । ନମର୍ଚ୍ଚି ନରଣେ ତୁମ୍ଭର ।
 ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବକନେ ମୁରାରୀ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ
 ବିସ୍ତାର । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଉତ୍ତରସ । ଯେଣେ ତୋହର ଶ୍ରୀପନାଶ ।
 ନାରକା ବୋଲି ପ୍ରଭୁ ନାମ । ଯହିଁ କଞ୍ଚିଲ ସାଧୁ ନାମ । ସେ-
 ସାଧୁ ନଗର ଉପାନ୍ତ । ସ୍ଥାପିଣ ଏକଇ ଅଶ୍ବତ୍ଥ । କିନ୍ତେ ସେ
 ବୃକ୍ଷମୂଳେ ଥାନ୍ତି । ସୁଖେ ଗୋବିନ୍ଦ ନାମ ଗାନ୍ତି । ଏକ ପ୍ରିୟ
 ଗ୍ରାମ ଯାଇ । ତଣ୍ଡୁଳ ସାଧୁକୁ ସେ ଦେଇ । ସାଧୁଙ୍କୁ ନୟନେ
 ଦେଖଇ । କର୍ଣ୍ଣରେ ନାମ ଶୁଣୁଥାଇ । ମଧୁଅ ନାମେ
 ଶୁଦ୍ର ଯାଇ । ସାଧୁକୁ ନୟନେ ଦେଖଇ । ପଡ଼ିତ ବୋଲି ଏକ
 ଥିଲା । ପାପରେ ବେଶ୍ୟା ସେ ହୋଇଲା । କାହିଁ ସେ ନ ପାରଇ
 ଯାଇ । ସାଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିଥାଇ । ମୃଦୁ ଗୁଣ୍ଡାଳ ତହିଁ ଥିଲା ।
 ବଶିଷ୍ଠରଷି ଶାପ ଦେଲା । ତେଣୁ ସେ ଗୁଣ୍ଡାଳ ଦୁଅଇ । ମୁଗୟା
 ବିନୋଦରେ ଥାଇ । ଯୋଗେଣ ସାଧୁକୁ ଯେ ଦେଖି । ଅନନ୍ଦ
 ଭାବେ ହେଲା ସୁଖୀ ॥ ସକଳ ତେଜ ସେ ରହିଲା । ସାଧୁଙ୍କ
 ଚରଣେ ଶଟିଲା । କେତେହେଁଦିନ ତହିଁ ଗଲା । ସାଧୁଙ୍କ ପ୍ରାଣ
 ତ୍ୟାଗ ହେଲା । ମେନକା ଅପସରା ସୁତ । ନାମ ତାହାର ସୁଦ-
 ଲିତ ॥ ସାଧୁକୁ ବବନ ବୋଇଲା । ରଥ ଘେନିଣ ଚଳିଗଲା ॥
 ସାଧୁ ବୋଇଲେ କଥାଶୁଣ । ଅମ୍ଭର ସଙ୍ଗେ ଗୁରୁଜଣ । ୨୪ ।
 ଯେବେ ସେ ରଥରେ ବସିବେ । ଅମ୍ଭେ ବସିବୁ ଭଲେ ତେବେ ॥
 ସ୍ବଦେହ ଶେନି ସେ ଚଳିଲେ । ଅଦେହ ସାଧୁ ବୁଝେକଲେ ॥
 ସେ ପଞ୍ଚଜଣ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ । କୃଷ୍ଣର ପାଦେ ଲୁନି ହୋଇ ॥
 କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୨୮ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ପଞ୍ଚପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଯେ ଅନାର । ପୁଣି
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୁହ । ସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଦ୍ର ପଚେ କେ ହୋଇ । ଦେହରେ
 କହ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ । ଗୁଣାଳ କେ ପୁଣି ହୋଇଲ । ଶୁଦ୍ର କେ
 ଦେହେ ବୋଲଇଲ । ଗୁପ୍ତ ନ କର ଫେଡ଼ କହ । ମୋ ମନୁ
 ପିଟାଅ ସନ୍ଦେହ । ୪ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନର
 ବଚନ । କହନ୍ତି ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ । ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ
 ମନୁଅ ଶୁଦ୍ର ନାସା କହ । ତଡ଼ିତ ବେଶ୍ୟା । ଚକ୍ଷୁ କହ । ଶୁଦ୍ର
 ପଚେ ସେ ବୋଲଇ । ମୁଣ୍ଡ ଗୁଣାଳ ବୋଲି କର୍ଣ୍ଣ । ହସ୍ତ
 ଠୁଳରେ ସାଧୁ ନାମ । ସେ ସାଧୁ ଭଗବାନ କହ । ପରମ ବ୍ରହ୍ମ
 ସେ ଅଟଇ । ମହାଶୂନ୍ୟରେ ଲୀନ ହୋଇ । ଏହାକୁ ଉଦ୍ଧର
 ଧରନ୍ତି । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ।

ରଚି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ ଅମ୍ବାଦେ
 ନାମ ପଞ୍ଚପଞ୍ଚାଶତୋଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଟ୍ପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରନ୍ତି । ଭୋ ନାଥ ଶୁଣ
 ଯଦୁପତି । ଏ ପଡ଼ଚକ୍ତି କେଦପୁରେ । ଶବଦ ଦ୍ଵାଦଶ ପ୍ରକାରେ ।
 ଏ ଅର୍ଥ କହ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣେ ଶରଣ । ଶ୍ରୀ ଭଗ-
 ବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟ ଚକ୍ରଧର । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ
 ବିସ୍ତାର । ଶରୀରେ ଦ୍ଵାଦଶ ଶବଦ । କହବା ପୁଣି ଚକ୍ରଭେଦ ।
 ନାସାରେ ଶବଦ ଯେ ଦୁଇ । ବେନି କର୍ଣ୍ଣରେ ବେନି ମୟା ।
 ବେନି ଚକ୍ଷୁରେ ନିରଞ୍ଜନ । ତହିଁରେ ବେନି ଶବ୍ଦ ଘେନ ।

ମୁଖରେ ଶବ୍ଦଦେବ ଘେନ । ଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦର ପ୍ରମାଣ । ଅର୍ଦ୍ଧଜିହ୍ଵା
ସଳଖେ ନାହିଁ । ଦଶ ଶବ୍ଦ ଅଟେ ଭେଦ । ଠୁଲ ଶୂନ୍ୟ ଶବ୍ଦ
ଶୁଭର । ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ରାଧ ଶବ୍ଦ ହୋଇ । ଏହି ଠୁଲ ହୋ ସେ ଶବ୍ଦ
ପଦ୍ମରେ ଭ୍ରମର ଯେ ନାହିଁ ॥ ସେ ପଦ୍ମ ଭିତରେ ରହଇ । ଏ
ପତ୍ରପତ୍ର ଭେଦ ବହୁ । ଅର୍ଦ୍ଧ ଜିହ୍ଵା ସଳଖେ ବାଟ । ପତ୍ତେ
ତଳଗୁପା କବାଟ । ସେ ଦ୍ଵାରୁ ପବନ ବାହାରେ । ଦ୍ରୁଦଶ
ଦ୍ଵାରେ ସେ ବହରେ । ବସ୍ତୁ ବିକାରେ ଭଲ ବାଜେ । ଅନନ୍ତ
ଧ୍ଵନି ଶୂନ୍ୟ ବାଜେ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-
ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥

ରତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହଇ ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଷଷ୍ଠାଶତୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ସପ୍ତପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପଚାରଇ । ଭୋ ନାଥ
ଶୁଣ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର । ଏ ତନୁରେ ତୋ ବିଭୁତି । କେଉଁ ସ୍ଥଳରେ
ତୋର ସ୍ଥିତି ॥ ଏ ବାକ୍ୟ କହ ଦାମୋଦର । ନମସ୍ତେ ଚରଣେ
ତୁମ୍ଭର । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଏ
ଜ୍ଞାନ ତୋତେ ମୁଁ ବୁଝାଇ ॥ କଣ୍ଠକଳ୍ପ ଶିଖା ଯାଏ । ସ୍ଵର୍ଗ
ବୋଲିଣ ବେଦ କହେ ॥ କଣ୍ଠରୁ କଟି ଯାଏ ହୋଇ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟ
ବୋଲିଣ ବେଦ କହୁ ॥ କଟିରୁ ପାଦାୟାଏ ଶୁଣ । ପାତାଳବୋଲି
ହୋ ଅର୍ଜୁନ । ଶୁଣ ତୁ ଦେହର ବିଗୁର । ଯେଣୁ ତୋହର
କାୟା ସ୍ଥିର । ପାତାଳ ବରୁଣ ନଗର । ସମସ୍ତ ନାଗଙ୍କରଘର ।
ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଯେମନ୍ତବ୍ୟବସ୍ଥା । ଶୁଣ ପାଣ୍ଡବ ମହାରଥା ॥ ଶୁଦ୍ଧରେ
ଚଣେଣ ଯେ ରହୁ । ଅସୁର ଗୁରୁ ସେହୁଠାର । ଲଙ୍କା ଚନ୍ଦ୍ରରେ

ପଡ଼ାସର । ତହିଁରେ କାମେଶ୍ୱର ଘର ॥ କାମାକ୍ଷୀ ପଣି
 ସେହୁଠାରେ । ବସି ଯେ ଅଛୁ ସେ ସ୍ଥାନରେ । ଦଶ ଅକ୍ଷର
 ନାଉ କହି । ବ୍ରହ୍ମା ନଗର ସେ ଅଟଇ । ଶୁଣୁ ତୁ ହୃଦୟ
 ବିରୁର । ବସେ ତହିଁ ଦ୍ରାଦସାସର । ଅପଣେ ପ୍ରଭୁ ଦାମୋଦର ।
 ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କି ଘେନିଣି କୋଳର । କନ୍ଦୁରେ ଲିଖିବ ରହଇ । ପାଟଙ୍ଗ
 ଘେନି ବିହରଇ ॥ ତହିଁ ଷୋଡ଼ସାସର ରହେ । ବେନି ଦଳଟି
 ଅକାଶସ ॥ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟର ଏ ନଗର । ହଂସ ଭଜୁଛୁ ବେନିସର ।
 ତହିଁ ଉପରେ ଅଙ୍କ ମାହା । ମାହା ଉପରେ ଠୁଳ ଗିତା । ଠୁଳ
 ଉପରେ ଶୂନ୍ୟ ରହୁ । ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର । ସେଠାରେ
 ଜଗତ ଗୋସାଇଁ । ଅଷ୍ଟଦଳଟି ଯହିଁ ରହୁ ॥ ତହିଁ ଭିତରେ ଲାଲା
 ମୋର । ଶୁଣ ହୋ ପାଣ୍ଡୁର କୁମର । ଏମନ୍ତେ ଅଟଇ ଅଶେଷ ।
 ମୋର-ବିଭୂତି ଲାଲା ଶେଷ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସେ
 ବ୍ରହ୍ମପାଦେ ମୋର ଅଶ । ୨୪ ।

ରତ ୩ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନସମ୍ବାଦେ ନାମ
 ସପ୍ତପଞ୍ଚାଶତୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟପଞ୍ଚାଶତ୍ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରଇ । ଭୋ ନାଥ ଯଦୁ
 କୁଳସାହିଁ । ଅରବିଞ୍ଚନ ଅବ୍ୟୁତ । ତୁ ନାଥ ପ୍ରାଣ ପଞ୍ଚଭୂତ ।
 ଭୂମିରସଟି କେ ବୋଲଇ । କେମନ୍ତେ ଅକାଶ ସର୍ଜଇ । ରସକ
 ମଧ୍ୟେ ଭୂମିରସ । କେମନ୍ତେ ସର୍ଜଇ ଅକାଶ । ଏ ବାକ୍ୟ କହ
 ଦାମୋଦର । ପୁରାଣ ପୁରୁଷ ଲିଖିବ । ୫ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ-
 ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଯଦୁରାଣି । କହନ୍ତି ଅର୍ଜୁନକୁ ହସି ।

ହେମାକାଶଂ ମହାକାଶଂ ଠୁଣ୍ଣଶୂନ୍ୟଂ ଚ ସ୍ପଷ୍ଟହଃ ।

ନବନ୍ଦୁୟା ମମ ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପିତଂ ସରସରଂ ।

ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ତୁ ସନ୍ଦେଶ । କହିବା ତୋତେ ଭୂମିରସ । ସସ୍ତ୍ର
ବାଜର ପରେ ହର । ଠୁଣ୍ଣ ଶୂନ୍ୟରେ ରସ ପୁର । ଭୂମି ରସଟି
ଜଳ କହି । ଅଦିତ୍ୟ ଅଷ୍ଟମାସ ଯାଇ । ତାହାର ଋତୁ ସମୟରେ
ଜଳ ଛାଡ଼ଇ ଏ ସ୍ଵର୍ଗାରେ । ସେ ଜଳେ ଜଗତଶୀତଳ । କୃଷକେ
କୃଷି କରି ଠୁଳି ॥ ଏଣୁଟି ଜଳ ଭୂମିରସ । ଶୁଣ ସୁମନେ ପାଣ୍ଡୁ-
ଶିଷ୍ୟ । ୧୨ । ଦେହକୁ ଭୂମି ବୋଲି କହି । ଜୀବଟି ଭୂମିରସ
କହି । ଅହର ଶୁଣ ତୁ ସନ୍ଦେଶ । ବୃଷ୍ଟର ନାମ ଭୂମିରସ ।
ମାତାଗର୍ଭରେ ଯେବେ ଥିଲା । ଭୂମି ରସଟି ଖାଉଥିଲା । କହିଲ
ବଳରାମ ଦାସ । ଭୂମି ରସରେ ମୋର ଅଣ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଅଷ୍ଟଅଶୀତୋଧ୍ୟାୟଃ ।

—#—

ଜନଶଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାର—ଅରତ ଭଞ୍ଜନ କେଶବ । କହ ହେ ଭକ୍ତ
ପ୍ରସାଦ । ଅହେ ଗୋବିନ୍ଦ ଦାମୋଦର । ପଦ୍ମନୟନ ଚଦାଧର ।
କାଟ ପତଙ୍ଗ ଖଟ ମୃଗ । ସପ୍ତର୍ଷେ ହେଲେ ମୋକ୍ଷଯୋଗ । କାଟ
ପତଙ୍ଗ କେ ହୋଇଲା । ଖଟ ମୃଗଟି ବାହୁଁ ଥିଲା ॥ କେଉଁ ହାନ-
ରେ ସାଧୁଥିଲେ । ଏହାକୁ କେମନ୍ତେ ତାରଲେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ
ଭଗବାନ । ନମସ୍ତେ ଅରତଭଞ୍ଜନ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାର—
ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିଧାନ । ଏବେ
କହିବି ମୁହିଁ ତୋତେ । ଶୁଣ ତୁ ସାବଧାନ ଚିତ୍ତେ ॥ କାଟ ପେ
ନୟନେ ବସଇ । ପତଙ୍ଗବୋଲି ମୁଖ କହି ॥ ଖଟ ତୋ ନାସିକା

ପ୍ରମାଣ । ମୃଗ ଯେ ଅଟଇଟି କଣ୍ଠି । ସାଧୁ ପୁରୁଷ ଯେ ବୋଲଇ ।
 ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଦେବା କହୁ । ସେ ଜ୍ୟୋତିବ୍ରହ୍ମ ସାଧୁ ଜାଣ ।
 ଏହାକୁ କରନ୍ତି କାରଣ । ପ୍ରଳୟ ଯେଉଁଦିନ ହୋଇ । ଏ ସବ
 ଜ୍ୟୋତିରେ ମିଶନ୍ତି । ଏହାକୁ କହୁ ଶ୍ରେୟର୍ଥ । ଏବେ କହବା
 ବାହ୍ୟମତ । ନାମବନ୍ଧୁଟି ସାଧୁ କହୁ । ସେ ନାମ ଭଜ ସାଧୁ
 ପାଇ । ବୃଷ ପାଶାଣ ତରୁ ତୃଣ । ଯୁଗନ୍ତେ ହୁଅନ୍ତି କାରଣ ।
 ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।

କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
 ନାମ ଭଜପଣ୍ଡିତମୋକ୍ଷାୟଃ ।

ଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାର—ଅର୍ଜୁନ ପୁଣି ପଚାରିଲା । ସମସ୍ତ ମନରେ
 ରହିଲା । ଅର୍ଜୁନ ପଚାରିଲା ଭେଦ । ଭବବେ ଦେଲେ ରତ୍ନପାଦ ।
 ରତ୍ନପାଦୁକାର ଯେ ଅର୍ଥ । ମୋତେ କହବା ଜଗନ୍ନାଥ । ତେବେ
 ଏ ସଂସାର ତରବ । ଏକାନ୍ତେ କୃଷ୍ଣକୁ ଲଭବ । ତାର ହୃଦୟ-
 କଥା ହରି । ଜାଣିଲେ ମୁକୁନ୍ଦ ମୁରରୀ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—

ପାଦପଦ୍ମ ମଙ୍ଗପଦ୍ମ ଚକ୍ର ପଦ୍ମାଞ୍ଚଳ ସମ୍ପ୍ରତି ।

ହୃଦୟଦ୍ବାରା କର୍ଣ୍ଣ ତୁ ଶ୍ରବଣେ ପୁପ୍ପକାଶିତାଂ ।

ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଗୁପ୍ତ କଥା ତୋତେ କହୁ । ତୁ
 ଯେଉଁ କଥା ପଚାରିଲା । ସମସ୍ତ କଥା ଯେ ଶେଷିଲା । ସେ କଥା
 ଶୁଣି ମନସ୍ଥିରେ । କହବା ଯୁଗାନ୍ତ ବିଦ୍ରାରେ । ଭବବ ପଛେ
 ଚଳିଯାନ୍ତେ । ଲେହକୁ ପାଇଲା ସେ ପଥ । ଲେହକୁ ଧରିଥିଲା
 ଯନ୍ତ୍ର । ତମ୍ଭା ପାଥନ୍ତେ ଲେହ ଗୁଡ଼ି । ତମ୍ଭାକୁ ଧରିଥିଲା ସଙ୍ଗେ ।

ରୌପ୍ୟ ପାତଳ ଯାତ୍ରା କେଶେ । ପୁଣି ସେ ରୌପ୍ୟ ଥିଲା ଧର ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ଦୂର କର । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ନେଉଥିଲା । ଘାସ
ପାଆନ୍ତେ ଗୁଡ଼ିଦେଲା । ଘାସକୁ ବାଟେ ଗୁଡ଼ିକଲା । ପରଶ ପ୍ରସ୍ତର
ପାଇଲା । ପରଶ ପରମର ପାଦ । ଶୂନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଜ୍ୟୋତିଭେଦ ।
ରାଧା ଶବ୍ଦକୁ ଧରିଲା । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବରଷା ସେ ବଞ୍ଚିଲା । ଭଦ୍ର ସେ
ସୁବର୍ଣ୍ଣକୁ କହି । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶୂନ୍ୟ ପାଦ ହୋଇ । ରାଧାଟି ମଅକୁ
ଭେଟଇ ॥ ମହାନିରାକାରେ ମଜଇ । ଭଦ୍ରକ ଯେଉଁ ପାଦନେଲା ।
ସେ ପାଦ ଚିତ୍ତେ ଘୋର ହୁଇଲା । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ୨୦ ॥ ଭଦ୍ର ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଷ୍ଠିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଏକଷଷ୍ଠି ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । ଆହୁର
କଥାଏ ପ୍ରଚ୍ଛଇ । ସାର ଉଦ୍ଧର ଦାମୋଦର । ଭଦ୍ରବେ ଦେଲେ
ସୁଧାଧାର । ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେର । ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଭବ-
ଗ୍ରାହୀ । ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର ।
ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ॥ ଶୁଣି ହୋ ପାର୍ଥ ମନ ଦେଇ ।
ମୋ ପାଦପଦ୍ମ ଦେବା କହି ॥ ମୋ ପାଦପଦ୍ମ କ୍ଷୟ ହୋଇ ।
ତହିଁରେ ଶବ୍ଦପଦ୍ମ ରହି ॥ ସେ ପାଦପଦ୍ମ ବିନ୍ଦୁ କହି । ସେ ବିନ୍ଦୁ
ଅମୃତ କରଇ । ସେ ମକରନ୍ଦ ସୁଧାଧାର । ଭଦ୍ରବେ ପିଇଲେ
ନିକର ।

ପଃ ପଦ୍ମ ମକରନ୍ଦସ୍ୟ ଷଷ୍ଠି ଚକ୍ର ସୁପ୍ରକାଶିତଃ ।

ସୁଧାତୃଷା-ଭୟଂ ନାସ୍ତି ମମ ନାମ ପ୍ରକାଶିତଃ ॥

ସେ ପଦ୍ମସାର ଧାରା ବହୁ । ସେ ମକରନ୍ଦ ଧାରା ବହୁ । ପଦ୍ମ-
ରେ ପାଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ । ଏଣୁଟି କୃଷ୍ଣ ପାଦ କହୁ ॥ ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ
ଜ୍ଞାନ ସାର । ଏ ଷଟ୍ ପଦ୍ମର ଚରଣ ॥ ବାଳ ମୁକୁନ୍ଦ ରୂପେ ହର ।
ସେ ମକରନ୍ଦ ପାନ କରି ॥ ପ୍ରତାପୀ ବୀର ଶୁଣି ତୋଷ । ଭଣିଲେ
ବଳରାମ ଦାସ ॥

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଏକସପ୍ତତିମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଦ୍ଵିଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦ୍ଧାର - ଅର୍ଜୁନ ଶିରେ ଦେଇ କର । ବୋଲଇ
ଶୁଣି ଦାମୋଦର ॥ ଅଜ୍ଞାନ ମୋହେ ମୁଁ ପଡ଼ିଲି । ତୋ ପଦ୍ମପାଦ
ପାଶୋରିଲି ॥ ତୋହର ନାମ ନାବେ ବଞ୍ଚି । ତରବ ଘୋର
ଜଳସିନ୍ଧି ॥ ଅଜାତ ପକ୍ଷୀର ଚରଣ । କହ ହେ କମଳାର
କାନ୍ତ ॥ ଅଜାତ ପକ୍ଷୀ କାହିଁଥିଲା । ସେ ପୁଣି ମାତାକୁ ଡାକିଲା ॥
ତାହାର ମାତା ପିତା କାହିଁ । ତାର ଆହାର କେଉଁଠାଇଁ ॥ ଏ
କଥା କହ ପଦ୍ମନାଭ । ତୋର ଚରଣେ ବଡ଼ ଲଭ ॥
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ - ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମାଧବ । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ
ପ୍ରସାଦ ॥

ପରମା ମାତୃକା ରାଧା ରାଧାୟାଂ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତା ।

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କୋଟି ମଣ୍ଡଳାଞ୍ଚ ରାଧା ଅଙ୍ଗ ପ୍ରକାଶିତା ॥

ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମନଦେଇ । ଗୁପ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଏ ଅଟଇ ॥ ଅଜାତ
ଶୂନ୍ୟ ଜାତ ହୋଇ । ଶୂନ୍ୟରେ ଉତ୍ପନ୍ନେ ପାରଇ ॥ ଉତ୍ପ ପାରଣୀ
ମାତା ଗଲ । ରାଧା ଲୀଳାରେ ଗୁପ୍ତ ହେଲା ॥ ମାତା ପିତାକୁ ସେ
ନ ଦେଖି । ଶୂନ୍ୟରେ ରାଧା ନାମ ଡାକି ॥ ରାଧା ତାହାର ମାତା

ହୋଇ । ମଅଟି ବୋଲି ତାକୁ କହି ॥ ନୀଳଜାମୁଡ଼ ଦେହ ତାର
ନିତ୍ୟତରୁରେ ତାର ଘର ॥ ସଖା ତାହାର କେହି ନାହିଁ । ସଖା
ତା ପଞ୍ଚଭୂତ ହୋଇ ॥ ଏମନ୍ତ ମହମା ଯାହାର । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ
ମହାବୀର ॥ ରାଧା ଛାଡ଼ି ସେ ମଅରେ ମିଶେ । ମଅଟି ମିଶାଇ
ଅକାଶେ ॥ ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ । ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଶୂନ୍ୟ
ଯାଇ ॥ ଅଜାତ ପକ୍ଷୀ ଜୀବହୋଇ । ତାହାର ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ ॥
କହିଲ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୨୦ । କିନ୍ତୁ
ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ଦ୍ଵିଷ ଶ୍ରୀମଦମୋକ୍ଷାୟ ॥

— * —

ଦ୍ଵିଷଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ — ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ
ପରୁରର ମୁହିଁ ॥ ପୁରବ ଯେ କପିଳ ନଗରେ । କନ୍ୟାଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ
ଅକାରେ ॥ ସେ କନ୍ୟା ବିଧବା ହୋଇଲ । ତା ପତି ବସି ଶୋକ
କଲ ॥ ଏ କଥା କହ ନାଥ ମୋତେ । ସଶୟ ଫେଡ଼ି ମୋର
ଚିତ୍ତେ ॥

ଶ୍ରୀ ଉଗ୍ରବାନୁବାଚ

ବ୍ରହ୍ମବିନ୍ଦୁ ଶିବମେକଞ୍ଚ ଦ୍ଵିଅଞ୍ଚ ଯେନ ସମୁବ ।

ଅଦଶକ୍ରୁ ଋଷୁଂ ନାସ୍ତି ପାବଂ ଶାପତ ଶଶ୍ଵର ।

ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ହେତୁ ଦେଇ । କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେର ॥
ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଶିବ । ନରକାର ରୂପେ ସମୁବ ॥ ପ୍ରଥମେ
ଜଳଧି ମନ୍ଥିଲେ । ସେଠାରୁ ବିଷ ଜାତ ହେଲେ ॥ ଶିବ ଭୈରବ
ମୋହଗଲେ । ତା ଦେଖି ପାବଂ କାନ୍ଦିଲେ ॥ କାନ୍ଦଣ କଙ୍କଣ
କାନ୍ଦିଲେ । ବିଧବା ଅବସ୍ଥା ହୋଇଲେ ॥ ତପଣେ ଶିବ ଚେତା
ପାଇ । ରୋଦନ କଲେ ଦେବ ସାଇଁ ॥ ଏ ପରମାର୍ଥର ବିରୁଦ୍ଧ ।

କହିବା ଶରୀର ଥାଏ । କପିଳ ନଗ୍ର ଦେହ ଜାଣି । କଳ୍ପନା
କନ୍ୟାଈ ପ୍ରମାଣ ॥ ଯଦୁ ପ୍ରଳୟ କାଳହେଲା । ଜୀବ ଶରୀର
ଛାଡ଼ିଗଲା ॥ ଛାଡ଼ିଲେ ଏ ଜୀବ ପରମ । ଦେହ ହୋଇଲା ସବ
ଶୂନ୍ୟ ॥ ଜୀବ ଯେ ଛାଡ଼ିଲା ତପଣ । ପରମ କରଇ ରୋଦନ ॥
କଳ୍ପନା ଚକ୍ଷୁରେ ଯେ ଥିଲା । ଲେଉଟି ଧାରା ସେ ବହିଲା ॥
କହିଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥

ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଶିଷସ୍ତ୍ରୀ ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଚତୁଃଷଷ୍ଠୀ ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାତ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ବଚନ । ଶୁଣି ହେ
ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଶ୍ରୀ ଭଗବତ ସ୍ଵର ହେଲା । ମହା ପୁରାଣ
ବୋଲଇଲା ॥ ଏ ଅର୍ଥ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫେଡ଼ି
ମୋ ସଖୟ ॥ ଶ୍ରୀଭଗବାନୁଦାତ—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ତୋଷହୋଇ ॥
ତୋତେ ମୁଁ ଦେଉଅଛି କହ ॥ ମାତାର ପଦ ଗୋଟି ଥିଲା ।
ତହିଁରେ ବିନ୍ଦୁ ପରାଇଲା ॥ ମହା ପୁରାଣ ତହିଁ ହୋଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଭୂଗୋଳରେ କହ ॥ ଭଣଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ପ୍ରକାଶ ॥ ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ
ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଚତୁଃଷଷ୍ଠୀ ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ପଞ୍ଚଷଷ୍ଠୀ ତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାତ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ
ଚରଣେ ଶରଣ ॥ କୌତୁହଳେ କେହ୍ନେ ହେଲା । ଭବିଷ୍ୟେ

ବାହୁଁ ଅଣିଦେଲା । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ — ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ
ଚନ୍ଦ୍ରଧର । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର । ଉଦ୍ଭବ ଏକଦିନକରେ ।
ବନେ ପଶିଲା ମୁଗୟାରେ ॥ ଦୁଲ୍ଲଭ ହେନ ଜାନନ । ପଡ଼ିଛି
କୌସୁଭ ରାଜନ । କଷ୍ଟଠାରୁ ତାହାର ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡ ତା ରାମ
ନାମ ଗାର ॥ ଉଦ୍ଭବ ମୁଗୟା ମଣି । ବାଣ ବିନ୍ଧିଲା ଗୁଣାଟାଣି ॥
ସେ ବାଣ ବେଗେ ଚଳି ଗଲା । ପଡ଼ିଛି ମୁଣ୍ଡକୁ ଦେଖିଲା । ତକ୍ଷଣେ
ବାହୁଡ଼ିଲାବାଣ । କହେ ଉଦ୍ଭବକୁ ବଚନ ॥ ମୁଗ ଶୁକ୍ର ନୁହେଁ
କିଛି । ମୁଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ପଡ଼ିଅଛି ॥ ରାମନାମ ସେ ମୁଣ୍ଡ ତାକି ॥
ଉଦ୍ଭବ ମୁଣ୍ଡକୁ ନିରେଖି । ତକ୍ଷଣେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଧରିଲା । ସୁବର୍ଣ୍ଣ-
ସୁନ୍ଦରେ ଗୁଢ଼ିଲା ॥ ସେ ମୁଣ୍ଡ କଉସୁଭ ମଣି । ଆମ୍ଭ ଗଳାରେ
ଲଢ଼େ ପୁଣି । ସେ ମନ୍ଦିଥିଲେ ଯୁଧା ତୃଷା । ନିରାକାର ଭବନେ
ବସା ॥ ମଣି ଦର୍ଶନେ ମୋର ଅଣ । ବଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ ।
ରତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ପଞ୍ଚସୂତମୋକ୍ଷାୟଃ ।

—*—

ଷଷ୍ଠସୂତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ହୋଇ କୃତକୃତ । ତୁମ୍ଭ ଗଳାରେ
ସେ ଲମ୍ବିତ ॥ କାହାକୁ ବୈଜୟନ୍ତି କହ । ପୁରୁଷ କୃଷ୍ଣମୃଗ ଗୁହଁ ॥
ସେ ମାଳା ଯେତେବ ଚରିତ । ତୁମ୍ଭ ଗଳାରେ ସେ ଲମ୍ବିତ ॥
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । ଗୋଲକପୁରେ
ନିତ୍ୟରହୁ ॥ ବିରାଟ ନିଜସ୍ଥାନ ସେହୁ । ନିତ୍ୟେ ତହିଁରେ ବିଶ୍ରା-
ମର ବିରାଟ ଶରୀର ବିସ୍ତାର । ଚଉଦ ମାଳା ତା ଗଳାର ॥ ଅମ୍ଭେ
ତାଠାରୁ ତହିଁ ଜାତ । ସେ ନିରାକାର ଅମୃତାତ ॥ ତହିଁ ଯେତେବ
ଶ୍ରୀଶକ୍ତି । ବବଜୟନ୍ତୀ ସେ ଅଟନ୍ତି ॥ ଜାତ କରିବା ବେଳେ

ସେହି । ତାଙ୍କ ଗଳାରୁ ମାଳା ଦେଇ । ଶୂନ୍ୟରେ ବିନ୍ଦୁ ଯେ
ଗଲିଲି ॥ ରାଅ ଶବ୍ଦରେ ସେ ମିଶିଲି । ରାଅ ନାମଟି ମାଳାହୋଇ ॥
ସେ ମାଳା ଜଗତେ ସଜ୍ଜିତ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ ।
ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ
ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଷଷ୍ଠସ୍ତୋତ୍ରମୋକ୍ଷାୟଃ ।

ସପ୍ତଶଷ୍ଠିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ପୁଣି ଅର୍ଜୁନ ବିନୟରେ । ପଡ଼ଇ କୃଷ୍ଣର
ପୟରେ ॥ ଯେ ପୂର୍ବକାଳେ ଅବତାରେ । ଧରଲେ ଶୁକର
ରୂପରେ ॥ ପୃଥ୍ବୀ ଦନ୍ତରେ ଧରଲେ । କାହା ଉପରେ ଉଭା
ହେଲେ । ଏ ବାକ୍ୟ କହ ଦାମୋଦର । ପୃଥ୍ବୀ ତୋ ଦନ୍ତେ
ସୁନ୍ଦର । ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ ।
କହିବା ଭୂଗୋଳକୁ ଫେରି । ଯେ କାଳେ ଶୁକର ଶରୀର ।
ପୃଥ୍ବୀ ଦନ୍ତେ ସେ ସୁନ୍ଦର ॥ ଶିଶିର ଦୁବ । ଅଗ୍ନେ ଯେହେନ ।
ମୋହର ରୂପ ଅଟେ ତେହେନ ॥ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣଟି ଅଟେ ଦେହେ ।
ମୋ ରୂପ ତେହେନ ଶୋଭିପାଏ ॥ ଶିଶିର ଟୋପାର ଆକାର ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମୋ ଦନ୍ତ ଶିଖର ॥ ଅନନ୍ତ ଅସନ ଉପରେ । ଉଭା ମୁଁ
ହୋଇଲି ନିଶ୍ଚଳେ ॥ ସକଳ ମୋହର ସଂସାର । ଅନନ୍ତ ମୋର
ଗର୍ଭଧର ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ।
ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
ସପ୍ତଶଷ୍ଠିତ୍ରୟମୋକ୍ଷାୟଃ ।

ଅଶ୍ୱଷଷ୍ଟିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ମନେ ବିଚାରଇ । ସ୍ୱର୍ଗସ୍ତୁ ଫେଡ଼ି
ପରୁରଇ । ହେ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭର ପୟର । ଲମ୍ବ ହୋଇଛି କେଉଁ
ଠାର । ସେ କଥା କହିବା ବିସ୍ତାର । କୁକର୍ମମାନ ଦୂର କରି ।
ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—ଜାଣିଲେ ପ୍ରଭୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର । କିହୁଲେ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ
ଅଧର । ବୋଇଲେ ଶୁଣ କୁନ୍ତୀସୁତ । ଶୁଣିଲ ହୃଦୟ ବାରତ ।
ମନରେ ଭୟ ତୁ ନ କଲ । ସ୍ୱର୍ଗସ୍ତୁ ଫେଡ଼ି ତୁ ପୁଛୁଲ । ୨ ।
ବୋଇଲୁ ତୁମ୍ଭର ପୟର । ଲମ୍ବ ହୋଇଛି କେଉଁଠାର । ସେକଥା
କହିବା ବିଚାର । କୁକର୍ମମାନ ଦୂରକରି । ଯେ କାଳେ ବାମନ
ମୁରତି । ନାଭିରୁ ପାଦ ଉତପତି ॥ ସେ ପାଦ ଆକାଶକୁ ଗଲା ।
ବ୍ରହ୍ମା ଯେ ଗଙ୍ଗାକୁ ଭାଲିଲା ॥ ସେ ଗଙ୍ଗା ନଖ କୋଣେ ରହି ।
ଭେଣୁ ମୋ ପାଦ ଲମ୍ବ ହୋଇ । ୧୧ । ଗୁପ୍ତ ବ୍ରହ୍ମା ଏ ବୋଲଇ
ତିନି ଚରଣ ମେ ର ହୋଇ ॥ ଶୁଆ ପାଦଟି ଏ ମୋହର । ମଅ
ପଦଟି ଯେ ଭିତର ॥ ଶୂନ୍ୟରୁ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ଖସିଲା । ସେହୁଟି ଲମ୍ବ
ପାଦ ହେଲା । ୧୪ । କହିଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ପ୍ରକାଶ । ୨୫ । ଭତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରିଅର୍ଜୁନ
ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟଷ୍ଟିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଉନସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ
ପରୁରବି ମୁହିଁ । ୧ । ପୁଣ୍ୟ କରିବି ପୁଣ୍ୟ କାଳେ । ନିଷେଧ ନ
କରିବି ତାଳେ ॥ ପୁଣ୍ୟକାଳଟି କେଅଟଇ । ନିଷେଧ କେହ୍ନେ ନ
କରିବି । ଏ ଜ୍ଞାନ କହ ଦଇତାରି । ଶୁଣିଲେ ଯିବି ମୁଁ ନିସ୍ତରି ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବଚନେ ମାଧବ । କହିଣ୍ଡି ଭୂଗୋଳ
ପ୍ରସ୍ତାବ । ୫ । ପ୍ରିୟଙ୍କ ରଜୋବତୀ କାଳେ । ପୁଣ୍ୟ କରିବ ସେହି
ବେଳେ ॥ ଅନ୍ୟ ଦିବସେ ନ ହୁଇବ । ବ୍ରହ୍ମବଧ ଦୋଷଲଭବ ॥
ସେ ପୁଣ୍ୟକାଳେ ପୁଣ୍ୟକଳେ । ତହିଁ ପୁରୁଷ ହୁଏ ଭଲେ । ୬ ।
ଅନ୍ୟ ଦିବସେ ବ୍ୟର୍ଥ ଯାଇ । ତେଣୁ ଯେ ପାତକ ହୁଅଇ ॥ କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଉନସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ପରୁରଇ । କହ ହେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଗୋସାଇଁ । ୧ । ଶଶାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡେ ଶୃଙ୍ଗଜାତ । ବନ୍ଧ୍ୟା ଯେ ପ୍ରସବିଲ
ସୁତ । ଏ ଅର୍ଥ କହ ମୋତେ ଫେଇ । ନମସ୍ତେ କମଳାର
ସାଇଁ ॥ ବନ୍ଧ୍ୟାଟି କେହୁ ବୋଲଇଲ । ସୁତ କେମନ୍ତେ ପ୍ରସବିଲ ।
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶଶାଙ୍କ ବୋଲି ଯାହା କହି । ଜ୍ୟୋତି
ରୂପଟି ସେ ବୋଲଇ । ଦିକୂଟ ପରେ ଜ୍ୟୋତି ଥାଇ । ଶଶାଙ୍କ
ଶୃଙ୍ଗ ସେ ବୋଲଇ । ୨ । ଚକ୍ଷୁ ଉପରେ ବିଜେ କରି । ସେହିଟି
ବନ୍ଧ୍ୟାରୂପ ଧର ॥ ଜନ୍ମ ମରଣ ତାର ନାହିଁ । ପ୍ରିୟ ପୁରୁଷ ସେ
ନୁହଇଁ ॥ ପରମ ପୁର ବୋଲି ଜାଣ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କରିଇ ଭାଣ ।
କେବଳ ଥାଇ ଜନ୍ମ ନାହିଁ । ଏଣୁଟି ବନ୍ଧ୍ୟା ବୋଲି କହି ॥
କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସୁଜନେ ନ ଭେଦିବ ଦୋଷ । ୩ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ଏକସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବିନୟ ବଚନେ । କହଇ କୃଷ୍ଣ
ସନ୍ଧିଧାନେ । ୧ । କଥାଏ ପରୁରବି ତହିଁ । ଫେଡ଼ବ ସଂଶୟ
ଗୋସାଇଁ । ୨ । କର୍ମ ସରଲେ ଫଳ ସୟେ । ଲବଧ କ୍ଳେଶ ମାତ୍ର
ରହେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଉଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ । ୪ ।
ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଦାମୋଦର । କହନ୍ତି
ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର ॥ ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
କହଇ ॥ ଜୀବକୁ କର୍ମବୋଲି କହ । ତାହା ସରଲେ ଫଳ ନାହିଁ ॥
ଜୀବ ପରମ ଫଳ ହୋଇ । କର୍ମ ସରଲେ ନାଶ ଯାଇ ॥ କ୍ଳେଶ
ବୋଲନ୍ତେ ଦେହ କହ । ଏ ଦେହ ମାଟିରେ ମିଶଇ । କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଏକସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵିସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବିନୟ ଭାବରେ । ପଢ଼ଇ କୃଷ୍ଣର
ପୟରେ ॥ କଥାଏ ପରୁରବି ମୁହିଁ । ଫେଡ଼ବ ସଂଶୟ ଗୋସାଇଁ ॥
ଏକଇ ବୃକ୍ଷେ ହଂସ ଦୁଇ । ବସନ୍ତି ପ୍ରିୟଭାବ ବହୁ । ୩ । ବୃକ୍ଷର
ଫଳ ଯେ ଭୁଞ୍ଜିଲ । କେମନ୍ତେ ଜଳରେ ପଡ଼ିଲ ॥ ଏ କଥା କହ
ଦଇତାର । ନମନ୍ତେ ମୁକୁନ୍ଦ ମୁରାରି ॥ ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାଚ—
ଭବ୍ୟ ବଚନେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର । କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର ॥ ଦେହକୁ
ବୃକ୍ଷ ବୋଲି ଜାଣ । ଜୀବ ପରମ ଦୁଇ ପୁଣି । ଏ ବୃକ୍ଷେ ବେନି
ଧରି ଥାନ୍ତି । ଏକ ଅରେବ ନ ଦେଖନ୍ତି । ପାପ ଫଳଟି ଯେ

ଅଟଇ । ଜୀବ ତା ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜଇ । ପରମ ଥାଇ ସାଶୀ ରୂପେ ।
ଭଦ୍ରାସୀ ମତେ ସବେ ଦେଖେ ॥ ଜୀବଟି ପାପଫଳ ପାଇ ମାୟା-
ଜାଲରେ ସେ ପଡ଼ଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୧ ।

ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ
ନାମ ଦ୍ଵିସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵିସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ବୋଲେ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ହରି । କହିବା
ଭୂଗୋଳ ବିସ୍ତାର ॥ ଯଦୁ ରାଜନ ଅବଧୂତ । ଏ ବେନି ଜନକ
ଚରିତ ॥ ଯଦୁ ରାଜନ କେତୁ ପୁଣି । ଅବଧୂତଟି କେ ପ୍ରମାଣ ॥
ଏ ଜାନ କହ ନାରାୟଣ । ନମସ୍ତେ କମଳ ଲେଚନ ॥
ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଭକତ ସାମରଥୀ । କହିବା ତୋତେ
ତହିଁ କଥା ॥ ଯଦୁରାଜନ ଜୀବ ହୋଇ । ପରମ ଅବଧୂତ କନ୍ଦି ॥
ମୀନଟି ଜୀବ ବୋଲି ଜାଣ । ଚୈତନ୍ୟ ପରମ କାରଣ ॥
ଚୈତନ୍ୟ ମନକୁ ଯେ କହି । ଶୁଣ ହେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇ ॥ କହଇ
ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-
ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ଵିସପ୍ତତିତ-
ମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତତ୍ତ୍ଵସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ଭଗବାନ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ
ଚରଣେ ଶରଣ ॥ ଯାବତ ତନ୍ତ୍ର ସୂର୍ତ୍ତ ଦିଶେ । ତାବତ ଏ ବୃକ୍ଷ

ପ୍ରକାଶେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହୁ ଭଗବାନ । ତୋ ପାଦ ଜଗତ କାରଣ
 ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳାର ବର । ଶୁଣ ହେ
 ଭକତ ମୋହର ॥ ରଜଟି ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି କହ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ରୂପଟି
 ବିନ୍ଦୁ ହୋଇ ॥ ରଜରେ ବାଜ ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ଏଣୁ ସେ ବୃକ୍ଷ
 ପ୍ରକାଶିଲା କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥
 ରତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
 ଚତୁଃସପ୍ତତତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— ❀ —

ପଞ୍ଚସପ୍ତତତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାଚ—ପୁଣି ପରୁରର ଅର୍ଜୁନ । ଶ୍ରେ ନାଥ
 ଆରତ ଭଞ୍ଜନ ॥ ସେ ଦେଶେ କୃଷ୍ଣ ମୃଗ ସାର ନ ଦେଖି ବିଷ୍ଣୁ
 ଭକ୍ତ ନର ॥ ସେ ଦେଶ ପଡ଼ିତ ହୋଇଲା । ସ୍ବର୍ଣ୍ଣୟୁ ଫେଡ଼ି ନନ୍ଦ
 ବଳା ॥ ପଡ଼ିତ ଦେଶ କେ ବୋଲଇ । କୃଷ୍ଣ-ମୃଗଟି କେ ଅଟଇ ॥
 ଅଜ୍ଞାନ କହୁ ଫେଡ଼ିକର । ଶୁଣି ମୁଁ ଜ୍ଞାନେ ଯିବି ତର ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗ-
 ବାନୁବାଚ—ବୋଲନ୍ତି ଜଗତ ଜୀବନ । ଶୁଣ ଭକତ ଦେଇ
 ମନ ॥ ଦେଶ ଯେ ମାତା ପଦୁ କହ । କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷଟି ସେ ବୋଲଇ ॥
 ତହିଁର ସଙ୍ଗ ଯେ କରଇ । ତାହାକୁ ପଡ଼ିତଟି କହ ॥ ଯଦୁ
 ପଦୁରେ ରୁହାଇଲା । ସେ ଦେଶ ପଡ଼ିତ ହୋଇଲା । ସେ ଦିନ
 ପଦୁଫୁଟି ଥାଇ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷଟି ସେ ବୋଲଇ ॥ ସେ ଦିନ ରତି
 ଯେବେ କର । ସେ ଦେଶେ ପୁରମ୍ ଅଟଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ
 ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ରତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
 ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ପଞ୍ଚସପ୍ତତତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଷଡ଼ସପ୍ତତିତମୋ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ିଲେ ॥ ଗ୍ରହଣେ ରବି ଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ । ସବେ ପବିତ୍ର ହୋଇ ତେବେ ॥ ଏ ଅର୍ଥ କହ ଉଗବାନ । ନମଇଁ ତୁମ୍ଭର କରଣ ॥ ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାର—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଭାବଗ୍ରାସୀ । ମାତାର ପଦ୍ମ ଫୁଟିଥାଉ ॥ ଗ୍ରହଣ କାଳ ଯେ ଅଟଇ । ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ମନ ଦେଇ ॥ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେ ମାତା ରଜ ହେଲା । ଗଜ ଅଗଟି ସୂର୍ଯ୍ୟ କଲା ॥ ରଜ ଗଜର ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ସବୁ ପବିତ୍ର ତେଣୁ କଲା ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ ॥ ଭତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ପାଦେ ନାମ ଷଡ଼ସପ୍ତତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ସପ୍ତସପ୍ତତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାଚ—ଅର୍ଜୁନ ବୋଲଇ ଗୋସାଇଁ । କଥାଏ ପଚାରିବି ମୁହିଁ ॥ ବାମ ପାର୍ଶ୍ଵେ ଗୁରୁ ଥାଇ । ଦକ୍ଷିଣେ ଅଗୁରୁ ବସଇ ॥ ଏ ବେନି କରି ନମସ୍କାର । ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ଗଣେଶ୍ଵର ॥ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା କେ ବୋଲଇ । ଗଣେଶ୍ଵରଟି କେ ହୁଅଇ ॥ କେମନ୍ତେ କରି ନମସ୍କାର । କହ ହେ କମଳାର ବର ॥ ଗୁରୁ ଯେ କେ ପୁଣି ଅଟନ୍ତି । ଅଗୁରୁ କେ ଅବା ହୁଅନ୍ତି ॥ ନିଷ୍ଠୁର କରି କହ ଫେଡ଼ି । ନମସ୍ତେ ମୁକୁନ୍ଦ ମୁରାରି ॥ ଶ୍ରୀ ଉଗବାନୁବାର—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ଦେଇ ଚିତ୍ତ । ତୋତେ କହୁବା ଜ୍ଞାନ ତତ୍ତ୍ଵ ॥ ବାମ ନାସିକା ଗୁରୁ କହ । ଯମୁନା ଧାର ସେ ବୋଲଇ ॥ ଦକ୍ଷିଣ ନାସିକା ଅଗୁରୁ । ଗଙ୍ଗାଧାରଟି ସେହି ହେଉ ॥ ଏବେକ୍ତି

ମଣିଷ ଶିଶିର । ଏମନ୍ତେ ହେଲ ତନିଧାର । ଏ ତନି ପବନକୁ
ଧର । ଶୂନ୍ୟ ଗୁମ୍ଫାରେ ନେଇ ଭର । ଯେଣୁ ଭଲଟ ବୁଝାଇଲା ।
ଏଣୁଟି ନମସ୍କାର କଲା । ସୋମ ମଙ୍ଗଳ ଶଙ୍ଖ କହି । ପବନଦୁବା
କ୍ରୁର ହୋଇ ॥ କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ସେ ଦୁବାକ୍ତରେ
ମୋର ଅଗ । ୧୫ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ
ହରିଅର୍ଚ୍ଚନ ସମ୍ପାଦେ ନାମ ସପ୍ତତତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଷ୍ଟସପ୍ତତତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଚ୍ଚନ ଭବାତ—ପୁଣି ଅର୍ଚ୍ଚନ ପରୁରଇ । କହ ହେ
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ । ୧ । ଅମ୍ଭାକୁ ଅମ୍ଭା ଯେବେ ସ୍ଵରେ ।
ପରମାନନ୍ଦେ ସେ ବିହରେ ॥ ଏ ଜ୍ଞାନ କହ ମୋତେ ଫେର ।
ନମସ୍ତେ ପ୍ରଭୁ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ । ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଚ୍ଚନ
ବୀରମଣି । ତୋତେ କହିବା ଜ୍ଞାନ ବାଣୀ । ଅମ୍ଭା ଯେ ମାତା
ରଜ କହି । ଅରେକ ଅମ୍ଭା ବୀଜ ହୋଇ । ରଜରେ ବୀଜ ଯୁକ୍ତ
ହେଲା । ଅମ୍ଭାକୁ ଅମ୍ଭା ଯେ ଦୁରିଲା । ରଜ ବୀଜଙ୍କ ମଧ୍ୟେ
ଯାଇ । ପରମଅମ୍ଭା ବିହରଇ । କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ
ହରି ଅର୍ଚ୍ଚନ ସମ୍ପାଦେ ନାମ ଅଷ୍ଟସପ୍ତତତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

—*—

ଉନଶୀତତମୋଽଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଚ୍ଚନ ଭବାତ—ପୁଣି ଅର୍ଚ୍ଚନ ପରୁରଇ । ଶୁଣ ହେ
କମଳାର ସାଇଁ । ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋବିନ୍ଦ । ପଦୁ ଗଡ଼ୁଛି
ମକରନ୍ଦ । ସେ ମକରନ୍ଦ ପାନ କରି । ଭବୁ ଭବତେ ଚଲି
ଇର । ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଧାର କେ ହୋଇଲା । ପାଦରୁ କେମନ୍ତେ

ଗଲିଲା । ତାହା ଭବତେ ପାନକର । କେମନ୍ତେ ଗଲେ ଭବୁ
 ତର । ଏ ଜ୍ଞାନ ଫେଡ଼ି କହ ହର । ଶୁଣିଲେ ଯିବି ମୁଁ ନିସ୍ତର ॥
 ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଶୁଣ ଅର୍ଜୁନ ବାରବର । କହିବା
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ । ୭ । ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦୁ ଯେ ବହୁଲା । ପଦ୍ମରେ
 ଯାଇ ବସିମିଲା । ୮ । ତହିଁରେ ପୁରୁଷେ ସମ୍ପର୍କ । ଗିରିଶିଖର
 ପରେ ଥାଇ । ଯେ ବାଟେ ବିନ୍ଦୁ ଯେ ପଡ଼ଇ । ଏ ଜୀବ ଧ୍ୟାନ
 କରଥାଇ । ୧୦ । ଅଲେଖ ଜ୍ୟୋତି ବ୍ରହ୍ମପଦ । ତହିଁରୁ ଗଲେ
 ମକରନ୍ଦ । ୧୧ । ପଦ୍ମରେ ଥାଇ ପାନ କଲା । ଭବରୁ ଭବାର
 ହୋଇଲା । ୧୨ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ
 ବଳରାମ ଦାସ । ଭତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର-
 ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଉନ୍ନତୀତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଅଶୀତତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଭବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ପଡ଼ଇ ପୟରେ । ପୟରେ
 ଆକୁଳ ଭାବରେ । ୧ । ଗୋବିନ୍ଦ କମଳ ଲେଚନ । ଏ ଅର୍ଥ କହ
 ଭଗବାନ ॥ କମଳ ଲେଚନ ତୁମ୍ଭର । କେମନ୍ତେ ହେଲ
 ଚକ୍ରଧର । ୩ । ଏ ଜ୍ଞାନ ଫେଡ଼ି ମୋତେ କହ । ମନରୁ ଫିଟାଅ
 ମନ୍ଦେହ । ୪ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି କମଳ ଲେଚନ
 ଏହା ତୁ ଗଣ୍ଡି କର ଘେନ ॥ ପଦ୍ମ କମଳ ଫୁଟିଥିଲା । ତହିଁରେ
 ବିନ୍ଦୁ ଯେ ପଡ଼ିଲା ॥ ରଜୋ ବାଜଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁହଁ । ଜ୍ୟୋତି
 ରୂପରେ ପ୍ରକାଶର ॥ କମଳଲେଚନ ମୋ ନାମ । ତେଣୁହୋଇନ
 ହୋ ଅର୍ଜୁନ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ ତୋଷ । ଭଣିଲେ
 ବଳରାମ ଦାସ । ୧ । ଭତିଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହର-
 ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଅଶୀତତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଏକାଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ଅର୍ଜୁନ ମନେ ହେତୁ କର । ପରୁରେ
 ବୃଷ୍ଟି ପାଦଧର । ୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ତରୁମୂଳେ ବସି । ନିଜ ମହିମା
 ପରକାଶି । ଏକଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ମୋହର । ପରୁରୁ ଅଛି ଚନ୍ଦ୍ରଧର ॥
 ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ—ଏ ଜ୍ଞାନ ନ କହିବୁ କାହିଁ । ମୋହର
 ପାଦ ଥାଅ ହୃଦ୍ ॥ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ ଦେହ ଜାଣ । ତାଳୁକାରେ ମୋ
 ନିଜ ସ୍ଥାନ ॥ ଦେହରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ନ ଥିଲେ । ଜୀବ ପରମ ଲୀନ
 ହେଲେ ॥ ଜୀବେ ପରମ ବ୍ରହ୍ମେ ଲୀନ । ସେହି ବ୍ରହ୍ମଟି ଜ୍ୟୋତି
 ଜାଣି । ନିଜରୂପଟି ଅଟେ ସେହି । ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ପ୍ରକାଶିଲ ॥
 ତପଶେ ଶୂନ୍ୟ ଚଳିଯାନ୍ତି । ମହାଶୂନ୍ୟରେ ସେ ବହନ୍ତି । ୧ ।
 କହଇ ବଳରାମ ଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ୧୦ । ଭଜ
 ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହଇ ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ
 ଏକାଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

— * —

ଦ୍ୱାଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉବାଚ—ବୋଲେ ଅର୍ଜୁନ ଶୁଣ ହର । କଥାଏ
 ଅଛଇ ମୋହର ॥ ପଦ୍ମ ନ ଛେଦି ଚନ୍ଦ୍ର ଗନ୍ଧ । ତୁମ୍ଭର ହସ୍ତକୁ
 ନଭଲ ॥ ପଦ୍ମ ନ କେ ଅବା ଅଟନ୍ତି । କେମନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ନାଶନ୍ତି ॥
 ଏ ଅର୍ଥ କହ ଅଦମ୍ଭମୂଳ । ଶରଣ ତୋ ପାଦ କମଳ ॥ ଶ୍ରୀ ଭଗ-
 ବାନୁବାଚ—କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ବ୍ରହ୍ମସିଂହ । ରଙ୍ଗ ଅଧରେ ମନ୍ଦ ହସି ॥
 ବସକୁ ବନ ବୋଲି କହି । ଅଲେଖ ବ୍ରହ୍ମ ଛନ୍ତି ରହି ॥
 ଲୟକାଳ ଯହୁଁ ହେଲା । ଶରୀର କାଳ ଅକର୍ଷିଲା । ୨ । ପାଦରୁ
 ବଲ୍ଲଭ ଯାଏ । ଜଳ ଘୋଷଇ ଅପ୍ରମୟେ ॥ ତା ଦେଖି ପ୍ରଭୁ
 ବାଚନ । ବେଗେ ପେଶିଲେ ସୁଦର୍ଶନ । ୩ । ଶୂନ୍ୟ ଶବଦ

ସୁଦର୍ଶନ । ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଛାଡ଼ଇ ବହନ । ୧୦ । ଜ୍ୟୋତି ରୂପରେ
ଛାଡ଼ଇ । କୃଷ୍ଣର ହସ୍ତକୁ ନଇଲ । ଅତି ଗୁପ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଏହି ।
ତୋତେ କହିଲି ବାର ଫେର । ୧୨ । ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ
ତୋଷ । ଭଣିଲେ ବଳରାମ ଦାସ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ
ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ଵାଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ଦ୍ଵ୍ୟାଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାର — ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ ପ୍ରାଣନାଥ । ମନରେ ପଡ଼ିଲ
ଯଥାର୍ଥ । ୧ । ମୋର ନିବାସ ମାତ୍ର ଥିବ । ଜଳେ ଦ୍ଵାରକା ନାଶ
ଯିବ । ୨ । ଦ୍ଵାରକା ଜଳେ ବୁଡ଼ିଲେ । ତୋର ନିବାସ ନ ବୁଡ଼ିଲ ।
ଏକଥା କହ ଭବଗ୍ରାସୀ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସେବକ ଅଟଇ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣବାହୁ-
ବାର — କହନ୍ତି ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ । ଶୁଣି ହେ ପାଣ୍ଡବ ଅର୍ଜୁନ । ୫ ।
ତାଳିକାପୁର ଯେ ଅଟଇ । ଦ୍ଵାରକା ପୁର ତାକୁ କହି । ଶରୀରେ
ସଜି ପାତ ଗ୍ରାସି । ସେଠାରେ ନ ପାରଇ ପଶି । ତହିଁରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଭୋଗାଇ । ଭରଣେ ଜ୍ୟୋତିରୂପ ହୋଇ । ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଳୟ ହୋଇ-
ଯାଇ । ସମସ୍ତେ ଲୁନ ସେହୁଠାଇ । କହଇ ବଳରାମଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ଭୂଗୋଳ ପ୍ରକାଶ । ଇତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି-
ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ବାଦେ ନାମ ଦ୍ଵ୍ୟାଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

ତତ୍ତ୍ଵରଶୀତିତମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଅର୍ଜୁନ ଉଦାର — ଅର୍ଜୁନ ବୋଲେ - ଭଗବାନ । ତୁମ୍ଭେ ଯେ
ଜଗତ ରକ୍ଷଣୀ । କୃଷ୍ଣ ବିଧବା ଯେତେ ନାରୀ । ମିଳିଲେ ଅଭି-
ଷେକ କରି । କୃଷ୍ଣ ଯେ ନିଜପୁର ଗଲେ । କନ୍ୟାଏ ବିଧବା
ହୋଇଲେ । ବିଧବା ହେଲେ କୃଷ୍ଣନାରୀ । କେମନ୍ତେ ଅଭିଷେକ
କରି । ଏ କଥା ଫେଡ଼ି କହ ମୋତେ । ନମଇ ତୋର ପାଦକୁ
ଯେତେ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାର — ଅର୍ଜୁନ ବାକ୍ୟେ ଭଗବାନୁ

କହନ୍ତି ଭୂଗୋଳ ବିଧାନ । ଦେହରୁ ଜୀବ ଛାଡ଼ିଗଲେ । କନ୍ୟାଏ
ତହିଁ ଲାଗି ହେଲେ ॥ କନ୍ୟାଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଏହି । ମିଳିଲେ
ଜ୍ୟୋତିବ୍ରହ୍ମେ ଯାଇଁ ॥ କହଇ ବଳରାମଦାସ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ
ପ୍ରକାଶ । ରତ ଶ୍ରୀ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ଭୂଗୋଳ ବର୍ଣ୍ଣନେ ହରି ଅର୍ଜୁନ
ସନ୍ନାଦେ ନାମ ଚତୁରଶୀତିତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।

